**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Випуск 1

Львів 2026

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо викладання предметів загальноосвітнього циклу в ЗПО

Методичні рекомендації щодо викладання предметів загальноосвітнього циклу в закладах професійної освіти. – Львів: НМЦ ПТО у Львівській обл. – 2026. – 76 с.

Методичні рекомендації розглянуто на засіданні творчої групи викладачів загальноосвітніх предметів і рекомендовано до друку Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Львівській області
(Протокол №1 від 10 березня 2026 року)

У методичних рекомендаціях здійснено підбірку матеріалів щодо викладання предметів загальноосвітнього циклу в закладах професійної освіти.

Рекомендований для викладачів закладів професійної освіти.

Фото на обкладинці взято за покликанням https://surl.li/gnugli

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо викладання предметів загальноосвітнього циклу в закладах професійної освіти

Редакція: Навчально-методичний центр професійно - технічної освіти у Львівській області (НМЦ)

Редактор:
Володимир Бобко, директор НМЦ

Заступник редактора:
Наталія Рибак, заступниця директора НМЦ

Технічний редактор:
Мирослава Тимоць, методистка НМЦ

Підбір та редагування матеріалів:
Мирослава Тимоць, методистка НМЦ

Адреса редакції:
79005, м. Львів, пл. Є. Петрушевича, 2

Тел.: 276-45-63,

E-mail: nmcptolviv@ukr.net
ptonmc.lviv.ua

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори публікацій

З М І С Т

Ірина Голець Пошуково-досліджувальні проєкти як способи активізації освітнього процесу на уроках української літератури та в позаурочний час.	4
Мирослава Забава-Кондюх Використання елементів сучасної музичної культури під час вивчення поезії на уроках української літератури.	9
Мирослава Забава-Кондюх Урок на тему: Поетична збірка «Зів'яле листя», загальне уявлення про її композицію. Місце любовної теми у творчості письменника.	19
Світлана Оленич Василь Стус на уроках літератури: виховання національної свідомості й духовної стійкості здобувачів освіти. Методичні аспекти та сучасні виклики.	25
Оксана Геряк Урок на тему: Cooking instructions. Working with a recipe text. Кулінарні інструкції. Робота з рецептом.	32
Марина Максимович Позакласний захід «Хімія у професіях»	41
Любов Путіліна Урок на тему: Здоровий спосіб життя, принципи й складові.	53
Тетяна Мигалик Вечір-реквієм «Свободу не спинити: Революція Гідності».	61

Голець Ірина Михайлівна, викладачка української мови та літератури,
Львівського професійного коледжу готельно-туристичного та ресторанного сервісу

Пошуково-досліджувальні проєкти як способи активізації освітнього процесу на уроках української літератури та в позаурочний час

Дитина від своєї природи – допитливий дослідник, відкривач світу… Слід дитину спонукати до самостійної пізнавальної діяльності, формуючи з малих літ допитливість, прагнення до навчання, яке має бути радісною працею.

В. О. Сухомлинський

Сучасний світ вимагає від молоді не лише глибоких знань, але й здатності до самостійного наукового пошуку, критичного мислення та інноваційного підходу до вирішення складних проблем. У такому аспекті особливо актуальною стає проблема розвитку наукового потенціалу здобувачів освіти, які, маючи чудові здібності, потребують спеціалізованих освітніх підходів для максимального розкриття свого таланту. Технологія моєї педагогічної майстерності - проєктна робота на уроках літератури та в позаурочний час, оскільки вона формує особистість дослідника, дозволяє створювати нові ідеї та розвивати соціальні, полікультурні, інформаційні та мовленнєві компетенції, які є життєво важливими. Це форма інтелектуально-пошукової роботи, коли студент самостійно знаходить відповідь на поставлене завдання за допомогою додаткової літератури, документів, відеоматеріалів, а також уміє представити свої доробки на уроках, конференціях, семінарах, під час круглого столу, майстер-класах, на літературних заходах та патріотичних фестивалях.

Вашій увазі пропоную пошуково-досліджувальні проєкти.

Пошуково-досліджувальний проєкт «Іван Франко і Львів»

Приурочений 160-річчю до дня народження Івана Яковича Франка.

Мета проєкту: дослідити, які заклади громадського харчування відвідував Іван Якович Франко у Львові.

Тема проєкту зацікавила студентів першого курсу за спеціальністю «Майстер ресторанного обслуговування». Юні дослідники відвідали Львівський національний університет імені Івана Франка, побували в інституті Франкознавства, в аудиторії, де навчався митець. Своїми результатами поділилися з одногрупниками на уроці літератури.

Каменяр працював у Науковому товаристві імені Шевченка. Після важкої праці він любив часто відвідувати кав’ярню «Монополь», яка була розташована навпроти пам’ятника Адамові Міцкевичу (донедавна був Будинок книги). Саме в кав’ярні щовечора збиралися митці посмакувати кави, почитати свіжі газети (до речі, тут безкоштовно давали читати газети та журнали). Франко мав можливість зустрічатися з талановитою молоддю, а також у тій кав’ярні йому смакувала кава із булками зверху. У Львові в 19 столітті існував рецепт кави з трьох шарів: перший – сам кофеїновий напій, другий – вершки (сметанка), а третій завершував композицію випічкою на філіжанці. Існують відомості, що саме таку каву любив Франко і доповнював її булкою. Сюди приходила різна

публіка, з якою можна було подискутувати, в тому числі – і поети - молодомузівці. Атмосферу їхнього спілкування вдало передав Петро Карманський: «Приходив І. Франко кожного дня під вечір до нашої скромної кав'ярні «Монополь» незамітно, без шуму, немовби соромився, що важиться в своєму одязі засісти при одному столі з ошатно одягнутими многонадійними паничами, якими ми намагалися бути. Випивав склянку чаю, виймав з кишені срібну монету і бавився нею. І ждав нагоду побавитися з нами, молодими. Та приходилося, звичайно, ждати без успіху. Нам зашивалися роти в його товаристві, бо ми добре знали гостроту його язика та великі відомості, з якими ні один з нас не міг суперечити». Івана Яковича молодомузівці називали метром у літературі. Каменяр відвідував ще інші кав'ярні: «Центральна», «Шнайдера», «Рома». На Шевській вулиці, що поблизу площі Ринок, був розташований ресторан Нафтули Тепфера, в якому митець частенько бував. Його власник – великий оригінал та творча особа – подавав смачнющі страви, поміж яких постійні гості, в тому числі і Франко, особливо відзначали страву «Флячки». Як бачимо, митець часто відвідував заклади громадського харчування, де були всі раді його візитам, оскільки мали можливість поспілкуватись із багатогранною постаттю.

(Неіснуюча сьогодні кам'яниця Понінського)

Студенти цікаво представили пошукове дослідження про письменника. Вони навчились працювати в команді, а найголовніше – отримали мотивацію здобути знання, щоб стати студентами університету імені Івана Франка, де колись навчався сам науковець та громадський діяч.

Пошуково-досліджувальний проєкт «Літературна кав'ярня»

Мета проєкту: створити затишний та творчий простір шанувальникам поетичного слова, виховати любов до рідної мови, пісні, вдосконалити навики виразного читання, створити спільноту молодих людей, які популяризують українську культуру, традиції.

Теми зустрічей: «До слова доторкнімось серцем», «А сотню вже зустріли небеса…», «Ну що б, здавалося, слова…», «Герої не вмирають, допоки пам'ять про них жива».

Студенти створюють справжнє свято для душі: сервірують столи, випікають смачні тістечка, частують відвідувачів літературної кав'ярні кавою та чаєм, читають вірші відомих авторів, а також – і власні поезії про мову, Україну, Героїв Небесної сотні та російсько-української війни, твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Василя Симоненка, Ліни Костенко, Олександра Олеся, Сергія Жадана, виконують пісні Ігоря Білозіра, Святослава Вакарчука, Володимира Івасюка та інших українських композиторів.

Здобувачі освіти складають літературне меню, проявляючи свої креативні вміння та навики.

Учасники кав'ярень беруть участь в обласних конкурсах «Золоте крило», «Україно, Україно, серце моє…» і посідають призові місця. Це приємний час діалогу, творчості, спілкування, інтелектуального зростання.

Пошуково-досліджувальний проєкт «Голгофа голодної смерті»

Присвячений Дню пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 р.р.

Мета проєкту: поглибити знання студентів трагічною сторінкою нашої історії про голодомор в Україні та його наслідки для українського народу; прищепити любов та шану до хліба як основного продукту харчування; показати, як фізичні процеси впливають на випікання хліба; на прикладі віршів, прозових творів, кінострічок донести молодим людям глибину трагедії українців.

Для проведення уроку студенти-дослідники заздалегідь були поділені на три групи: історики, які готували історичну довідку тих страшних події, літератори та кіномитці читали вірші, ознайомили з письменниками та їх творами про голодомор, акцентували увагу на важливості хліба в житті людини, продемонстрували присутнім фрагменти фільму « Голод - 33» за повістю Василя Барки «Жовтий князь»; Фізики- науковці розповіли, які фізичні процеси виникають при випіканні хліба. Своїми результатами юні дослідники поділилися на уроці з присутніми.

Проєкт – яскравий приклад, що література не тільки тісно пов'язана з історією, музикою, живописом, але й із фізикою. Такий метод поєднав літературне осмислення трагічних сторінок історії українців із науковим поясненням фізичних процесів випікання хліба;

література, історія та фізика в межах проєкту об'єдналися навколо хліба як символу життя, як об'єкта наукового пізнання та професійної майстерності.

Сучасні реалії підтверджують думку, що патріотичне виховання є важливою складовою освітнього середовища. Софія Русова, українська педагогиня, громадська діячка та просвітителька, говорила: «Національне виховання – не сумісне з шовінізмом, це виховання в дусі своєї рідної мови, на українських переказах, віруваннях, звичаях історії свого народу, своїй культурі, фольклорній творчості народу ..., в його руках майбутність народу, бо діти, які вийдуть із школи, мають бути каменярами у відбудові молодої української держави, мають розробити свою культуру, свої національні скарби».

Ми, словесники, маємо допомогти студентам дослідити власну історію та культуру для відродження національно-патріотичного виховання.

Пошуково-досліджувальний проєкт «З любов'ю в серці».

Проєкт приурочений національно-патріотичному вихованню в умовах війни, виготовленню листівок для захисників та захисниць.

Мета проєкту: донести вихованцям, що кожним словом і роботами, виконаними власноруч, ми зігріваємо всіх воїнів теплом та любов'ю. Кожна листівка була унікальною та креативною, а щирі слова вдячності воїнам зворушували до сліз. Студенти створили плакат співпраці, показавши, що в єдності наша сила, і це ще один крок до нашої перемоги. Листівки передали воїнам на Різдвяні свята.

Пошуково-досліджувальний проєкт «Ніколи не забудемо... Слава Героям!»

Проєкт приурочений національно-патріотичному вихованню в умовах війни до Дня Героїв.

Мета проєкту: формувати національну, громадянську свідомість підлітків та молоді засобами мистецтва і пошуково-досліджувальної роботи, виховувати повагу до історичного минулого України, сприяти зміцненню патріотичного духу в освітньому середовищі, родині, вшанувати Героїв України різних епох, популяризувати патріотичні пісні.

Студентам були запропоновані теми для досліджень: «Герої війни», «Я повстанського роду». Дві студентки поділилися результати роботи на фестивалі патріотичної пісні «Пісне, велична рідна пісне, в тобі є все…», до 130-річчя від

дня народження Романа Купчинського. Це було свято величі духу українських воїнів – борців за волю України, символу нескореності Української Нації та великої подяки тим, хто відстоював і продовжує відстоювати наше майбутнє.

Проєкт «Я повстанського роду» досліджувала студентка Стефанів Богдана.

Мета проєкту: долучитися до справи відродження пам'яті про героїчне минуле наших предків, зібрати та зберегти матеріали про родину Фольтин зі села Кам'янка Сколівського району, Героїв УПА, звідки вона родом.

Проєкт «Я і моя родина» досліджувала студентка Дрозд Юлія.

Мета проєкту: познайомити зі своєю патріотичною та благородною родиною Дрозд, яка проживає в Стрийському районі в с.Загірному. Її батько, Іван Дрозд, ветеран АТО, з перших днів повномасштабної війни разом зі своїм 23-річним сином Андрієм пішли захищати Україну. Тато потрапив до гарячої точки в с. Попасне Луганської області. 22 квітня 2022 року був поранений – втратив руку. Повернувшись додому, почав займатися волонтерською діяльністю, водити машину після встановленого протезу, брав участь у марафоні в Німеччині «Ігри нескорених». Однак до цієї родини надійшла найстрашніша звістка – 23 червня 2022 року загинув син Андрій. «Ангел-охоронець», – так називає брата Юлія, – був нагороджений медаллю «За військову службу Україні» та нагрудним знаком «Сталевий хрест». Він мріяв працювати кухарем, створити сім'ю, дуже любив дітей. Але, на жаль, це залишилося тільки мріями. Виконуючи бойове завдання на Запорізькому напрямку, рятуючи побратимів, – не врятував себе. Похований Герой на місцевому цвинтарі.

Учасники проєкту читали авторські поезії, вірші Зеновія Филипчука, Зоряни Гладкої, Богдана Пісного, Сергія Жадана, Юрія Іздрика, невідомих авторів, виконували пісні Святослава Вакарчука «Мить», Оксани Забужко та сестер Тельнюк «Предки» , Володимира Івасюка «Балада про мальви», Олеся Бабія та Омеляна Нижанківського «Зродились ми великої години», Степана Чарнецького «Ой, у лузі червона калина похилилася…», «Ой, там на поляні…». Студенти виконали авторський танець «Обійми мене». На фестивалі хвилиною

мовчання вшанували всіх Героїв України, зокрема були зачитані імена 19 випускників коледжу, які загинули за Україну. Дружини загиблих воїнів, Іваненко Ольга, Буляк Марія, поділилися спогадами про своїх чоловіків, які стали на захист України та віддали за нас найцінніше - своє життя. Студенти відвідали Марсове поле, щоб подякувати всім Героям за їхню жертовність та велику синівську любов до України. Вічна шана Героям України!

Таким чином, головна особливість проєктного навчання: активізація освітньої роботи студентів, надання їй дослідницького, творчого характеру, поступова передача вихованцям ініціативи щодо організації своєї пізнавальної діяльності. Педагог стає консультантом і помічником юного дослідника. Пошукова робота потребує відбору методів і форм навчання, нових підходів до оцінювання досягнень студентів, що відповідають вимогам організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти в сучасному світі. Досліджувально-пошукова робота і проєктна діяльність навчають мислити творчо та розкуто і самостійно вибудовувати свої знання, дають можливість кожному студенту відчути радість досягнення успіху, усвідомити свої здібності, вірити у власні сили, вдосконалювати навики працювати в команді.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді Київ: Світ виховання, 2007. 39 с.

2. Лебедик Л. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти Полтава АСМІ, 2020. С. 303

3. Романовська М. Б. Метод проектів у виховному процесі: метод. посіб. / М.Б. Романовська. – Х.: Ранок, 2007. – 160 с

4. https://surl.li/lofhbe

5. https://surl.lt/tdvobh

Мирослава Забава-Кондюх, викладач української мови і літератури
Вищого професійного училища № 71 м. Кам'янки-Бузької

Використання елементів сучасної музичної культури під час вивчення поезії на уроках української літератури

У сучасному світі, перенасиченому інформацією, швидкими повідомленнями та постійними оновленнями, збереження та популяризація української класичної літератури є вкрай важливим та складним завданням. Оскільки класичні твори написані в інші часи, їх мова та стиль можуть здаватися сучасним підліткам складними та незрозумілими. Тож не варто й говорити про те, що здобувачі освіти не завжди готові сприймати поетичні твори митців. Ще більшу складність викликає необхідність вивчати їх напам'ять. В освітньому процесі студенти часто сприймають поетичні тексти як надмірно складні та віддалені від їхніх життєвих реалій. Традиційні риторичні формули про «славетних і величних» не виконують мотиваційної функції. Ефективним шляхом є представлення поета як особистості – емоційної, вразливої, з власними проблемами та недоліками, що дозволяє актуалізувати його творчість у контексті сучасного студентського світосприйняття.

Тож як зробити так, щоб вірші, написані понад 100 років тому, захопили сучасного здобувача освіти? Спробуймо пояснити значення поезії через музику. Підтверджено, що поезія часто краще сприймається саме у пісенній формі, тому використання сучасної української музики може стати ефективним способом залучення здобувачів освіти до читання та популяризації української класичної поезії. Використання сучасної української музики, що базується на поезії, сприяє зацікавленню здобувачів освіти та формує позитивну мотивацію до ознайомлення з класичною літературною спадщиною. Тішить той факт, що українські музиканти все частіше надихаються творчими доробками класичних поетів-класиків, щоб давно забуті вірші зазвучали по-новому. У такий спосіб відбувається популяризація української мови і літературної творчості, а використання сучасних музичних композицій на уроках української літератури допоможе підвищити рівень зацікавленості студентів до вивчення літературної спадщини письменників.

Існує багато прикладів успішного використання сучасної музики під час вивчення класичної поезії. Зокрема, гурт «Фіолет» випустив мініальбом, який так і назвали: «НаВірші». На музику було покладено п'ять відомих поезій авторства Л. Костенко, М. Вінграновського , Д. Павличка і В. Стуса. Артем Пивоваров представив альбом «Твої Вірші, Мої Ноти», в який увійшли всі його пісні на вірші українських поетів, записані в співпраці з іншими відомими артистами. Мета цього проєкту – популяризувати українську культуру через призму музики.

Наведемо приклади найбільш поширених та впізнаваних сучасних пісень на вірші класиків.

Тарас Шевченко. Окрім давно відомих академічних музичних творів на вірші видатного поета, з'явилися пісні в новій обробці**:**

✓***Кому вниз – «З Холодного Яру», «Зоре моя вечірняя», «З Хустини», «У Казематі», «Осія. Глава XIV».*** Цей міні альбом, присвячений 200-ій річниці від дня народження Тараса Шевченка, гурт презентував 9 березня 2014 року. До диску увійшли чотири пісні та речитативний постскриптум на вірші поета.

✓ ***Ot Vinta – «Кохайтеся, чорноброві».*** Пісня є адаптацією рядків із поеми Тараса Шевченка «Катерина», а саме про вибір кохання. Ці рядкт стали особливо актуальними в контексті російсько-української війни й отримали популярність завдяки своєму патріотичному змісту та яскравому музичному супроводу в стилі гурту.

https://www.youtube.com/watch?v=CpJdWHHAgH8

Леся Українка:

✓ ***Jerry Heil – «Contra spem spero!».*** Відомий вірш Лесі Українки «Contra spem spero!» став її життєвим кредо, закликом до боротьби з труднощами та пошуку надії всупереч обставинам. Саме цей потужний меседж, ймовірно, надихнув співачку Jerry Heil на створення однойменної пісні, яка увійшла до її репертуару та була випущена як окремий музичний трек.

https://www.youtube.com/shorts/fy6_7liOkKI

✓***Alex & Elina – «Стояла я і слухала весну».*** Поезія Лесі Українки «Стояла я і слухала весну» сповнена ніжності та світлого очікування. У ній весна постає символом оновлення, пробудження й радості життя. Саме ці мотиви надихнули дует Alex & Elina на створення музичної інтерпретації твору, у якій поєднується класична поетична глибина з сучасним звучанням. Пісня стала своєрідним мостом між літературною спадщиною та сучасною музичною культурою, даруючи слухачам нове відчуття гармонії й краси.

https://www.youtube.com/watch?v=jnoK4cT_Gb4

✓ ***Tetiana Maria – «Давня весна».*** У своїй музичній інтерпретації Tetiana Maria передає ніжність і світлу енергію весни, поєднуючи класичну поетичну красу з сучасним звучанням. Пісня стає своєрідним діалогом між минулим і теперішнім, відкриваючи слухачам чарівний світ гармонії та натхнення.

https://www.youtube.com/watch?v=-iRHqVeQ8f0

Іван Франко став натхненником для багатьох музикантів, особливо його інтимна лірика із збірки «Зів'яле листя»**:**

✓ ***Гурт «Один в каное» – «Човен».*** Іван Франко написав цей вірш у 1880 році, а гурт «Один в каное» поклав текст на музику, яка гранично доповнює слова, у 2010 році. Тобто і через 130 років поезія знайшла відгук в серцях творчих людей.

https://www.youtube.com/watch?v=AKlFiQHvCaE

✓Гурт «***Плач Єремії» – «Як на вулиці зустрінеш».*** У цьому вірші розкривається душевна трагедія ліричного героя Івана Франка – нерозділене кохання, що дуже вдало підкреслено музикою. Мелодійність та проникливий вокал гурту додають твору особливої сили, поєднуючи класичну літературну спадщину з сучасним музичним звучанням. Композиція стає містком між минулим і теперішнім, даруючи слухачам нове відчуття краси й емоційної глибини.

https://www.youtube.com/watch?v=1hwi-8p4pss

✓ ***Тарас Чубай – «Сипле сніг».*** Голос Чубая додає твору особливої проникливості, перетворюючи поетичні рядки на музичний простір, де кожна нота звучить як відлуння душевних переживань. Композиція поєднує класичну літературну спадщину з сучасним музичним відчуттям, даруючи слухачам атмосферу ніжної меланхолії та краси.

https://www.youtube.com/watch?v=dKFmCAaWBQU

✓ ***Христина Соловій – «Стежечка».*** У пісні «Стежечка» Христина Соловій оживлює поезію Івана Франка, в оригіналі «Отсе тая стежечка». Це не просто музична інтерпретація – це ніжна подорож у світ спогадів, де кожен крок стежкою нагадує про втрати й водночас про красу пережитого. Її голос звучить як щирий шепіт душі, а мелодія створює атмосферу інтимності й глибокої ліричності. Пісня дарує слухачеві відчуття тихої ностальгії, перетворюючи класичний текст на сучасну емоційну історію. Окрім того пісня стала саундтреком до фільму «Крути 1918» (2018).

https://www.youtube.com/watch?v=MC0nFBkRI6M

✓ ***Віталій Козловський*** – ***«Знаєш»***. Пісня «Знаєш» у виконанні Віталія Козловського створена на основі поезії Івана Франка «Чого являєшся мені?..» зі збірки «Зів'яле листя». У музичній інтерпретації Козловського поезія набуває сучасного звучання, але зберігає свою емоційну глибину. Його вокал додає драматизму й щирості, перетворюючи класичний текст на проникливу пісню про любов, яка не відпускає навіть крізь роки.

https://www.youtube.com/watch?v=HMhKQF28JQY

✓ ***Артем Пивоваров*** – ***«Тріолет».*** У своїй акустичній інтерпретації Артем Пивоваров надав нове звучання поезії Івана Франка «Тріолет». Легкий музичний супровід створює атмосферу трепетності й ніжності, де кожне слово вірша звучить особливо щиро та проникливо. Пісня перетворює класичний текст на сучасний музичний досвід, у якому поєднуються глибина літературної спадщини та емоційна чутливість виконавця. Це звучання ніби відкриває приховану мелодію самого Франкового слова.

https://www.youtube.com/watch?v=5OFL2QQwg-M

✓ ***Рок-гурт «Кому Вниз» – «Орач».*** Пісня «Орач» у виконанні гурту «Кому Вниз» – це потужна музична інтерпретація поезії Івана Франка. У ній образ орача стає символом праці, боротьби й нескореності, а музика додає йому сучасної сили та драматизму. Характерне звучання гурту перетворює класичний текст на емоційний маніфест, де кожна нота звучить як відлуння глибинної енергії українського духу. «Орач» – це поєднання літературної спадщини та рок-естетики, яке дарує слухачам відчуття величі й внутрішньої сили.

https://www.youtube.com/watch?v=0iVGhzlLsBg

Олександр Олесь

✓ ***Бардівський дует «Журборіз» – «Все проти нас».*** Композиція «Все проти нас» – це музичне втілення поезії Олександра Олеся, де звучить мотив боротьби всупереч обставинам. У рядках відчувається тиск світу, який ніби стає ворогом, але водночас – незламна віра у власні сили. Виконання гурту «Журборіз» додає твору енергії та гостроти, перетворюючи класичну поетичну

думку на сучасний музичний протест. Це пісня про незламність духу, яка надихає навіть тоді, коли «все проти нас».

https://www.youtube.com/watch?v=7Qm1Q5Dri08

Євген Плужник

✓ ***Рок-гурт «O.Torvald» – «Мовчи».*** Євген Плужник написав цей вірш за кілька років до Голодомору, розчарований усією радянською державністю. Звинувачений у належності до націоналістичної терористичної організації, він був засланий на Соловки, де і помер. У виконанні фронтмена гурту O.Torvald Жені Галича цей вірш набуває нового звучання: потужний вокал перетворює інтимну поетичну сповідь на емоційний вибух. Це не просто пісня — це відчуття напруги, коли тиша говорить більше, ніж слова, а музика стає голосом прихованих переживань.

https://www.youtube.com/watch?v=Vzf31LZAe5k

Ґео Шкурупій.

✓ ***Артем Пивоваров і Klavdia Petrivna – «Барабан».*** Артем Пивоваров в цій композиції продовжує популяризувати українську літературу та її яскравих представників. Основою пісні став вірш «Барабан печалі» українського поета-футуриста, представника «розстріляного відродження» Ґео Шкурупія.

https://www.youtube.com/watch?v=6_g1OBNtCiY

Микола Вінграновський.

Багато-хто із сучасних музикантів звертається до поезій М. Вінграновського. Здається, українці заново для себе відкривають твори цього поета.

✓ ***Сольний проєкт Дмитра Шнурова «Ріапобой» – «Літак».*** Пісня «Літак» переносить нас у небезпечний політ, де «кожна мить загрожує падінням». Якраз тоді молодий поет був на життєвому розпутті, з'ясовуючи своє місце у житті, переосмислюючи прожиті роки, розмірковуючи, що зроблено, та що варто зробити. Ці переживання чудово передає ритміка вірша, його форма. Музичне втілення може стати суголосним внутрішнім переживанням підлітків.

https://www.youtube.com/watch?v=L-cUCYPRwFo

✓ ***Рок-гурт «O.Torvald» – «Це ти».*** Вірш Миколи Вінграновського сповнений ніжності й водночас внутрішньої сили, він звучить як інтимна сповідь, що виходить за межі часу. Гурт «O.Torvald» переніс цей текст у сучасний музичний простір. Їхнє виконання – не класичний рок, а радше альтернативне звучання з емоційним драйвом, де поезія Вінграновського отримує нову енергію. Музика додає словам пульсу, робить їх ближчими до слухача, перетворюючи літературний шедевр на пісню, яка звучить як особисте зізнання. Поезія, написана понад пів століття тому, оживає в сучасному виконанні, доводячи, що справжні слова про любов завжди залишаються актуальними.

https://www.youtube.com/watch?v=9Dgk0rTXsFc

✓ ***Крихітка – «Може бути».*** Поезія Миколи Вінграновського «Може бути» – це ніжна й водночас глибока сповідь про кохання, яке пронизує життя у всіх його проявах. У словах поета відчувається світла інтимність і сила

почуттів, що залишаються актуальними навіть через десятиліття. Гурт «Крихітка» переніс цей текст у сучасний музичний простір. Їхнє виконання – це альтернативна поп-естетика з електронними відтінками, де голос Саші Кольцової додає поезії нової чутливості. Музика створює атмосферу урбаністичної ніжності, а слова Вінграновського звучать так, ніби були написані саме для сьогоднішнього слухача.

https://www.youtube.com/watch?v=2-vGidiBCcE

Василь Стус. Неможливо уявити пісенну естраду і без поезій Василя Стуса. Сьогодні існує досить багато пісень, створених за мотивами його творів**:**

✓ ***Фолк-метал-гурт «Тінь Сонця» – «У цьому полі, синьому, як льон».*** У вірші, в якому ліричний герой протистоїть негараздам і тривогам, порушуються питання самотності і складності доленосних виборів. Є у цьому виконанні пісні щось трагічне, як і у вірші, як і у житті митця. Проблема вибору, самотності, страху, у бажанні йти своїм шляхом неодмінно знайдуть відгук у серцях студентів, адже поезію Василя Стуса вивчають у тому віці, коли підлітки розуміють більше, ніж нам здається.

https://www.youtube.com/watch?v=G9y7yqiChOE

✓ ***Попальбом «Паліндром» – «Не дожив».*** Це саундтрек до документальної стрічки «Ваш Василь» (2019), фільму Олександра Авшарова і Світлани Рудюк, що розповідає про життя і боротьбу поета-шістдесятника Василя Стуса. Формат репу, в якому створений цей трек, може не зовсім прихильно сприйматися викладачами, але обов'язково приверне увагу здобувачів освіти і зацікавить під час вивчення біографії та творчості поета.

https://www.youtube.com/watch?v=vYTS66woLvw

✓ ***Рок-гурт «Фіолет» – «Напевне, так і треба»***. У цій композиції гурт «Фіолет» поєднав слова Василя Стуса з сучасним музичним звучанням. Поезія, написана в умовах внутрішньої боротьби та трагічної долі поета, у виконанні гурту набуває нової емоційної сили. Стиль – це альтернативна українська сцена з елементами інді та пост-року, де музика створює простір для глибокого переживання тексту. Зв'язок із літературою очевидний: пісня стає мостом між класичною поезією та сучасною музикою, доводячи, що слова Стуса залишаються актуальними й сьогодні. Це не просто виконання вірша – це його нове життя у звуках, які відкривають його сенси для сучасного слухача.

https://www.youtube.com/watch?v=xQoxJ8mg3eY

✓ ***Співак Сергій Мороз – «Зазираю в завтра».*** У виконанні Сергія Мороза поезія Стуса набуває особливого звучання. Його інтерпретація – це не рок і не поп, а радше бардівська, камерна манера, де головний акцент робиться на слові й емоції. Голос Мороза додає тексту щирості та інтимності, створюючи атмосферу сповіді, а музика стає лише тлом, яке підкреслює силу поетичного слова. Це приклад того, як українська поезія може жити у пісні без втрати своєї глибини, а навпаки — отримати нове життя й нових слухачів.

https://www.youtube.com/watch?v=jZ8yzJCqQ6A

Василь Симоненко.

✓ ***Рок-гурт «Kozak System» – «Не моя».*** Поезія Василя Симоненка десятиліттями надихає на нові творчі звершення. Рок-гурт «Kozak System»

також потрапив під цей містичний вплив, обравши для виконання поезію «Ну скажи – хіба не фантастично» з певною адаптацією. Вірш має особливу атмосферу. Поет помер надто передчасно, у віці 28 років, тому поезія, написана за рік до загибелі, сприймається особливо філософськи Цю поезію та її музичне втілення можна використати в процесі вивчення біографії поета, перетворити цей особливий етап навчання на незвичне цитування підручника.

https://www.youtube.com/watch?v=HqeNjgxf-LU

✓ ***Співак Артем Пивоваров – «Ти знаєш, що ти людина».*** Ця робота є нагадуванням про те, що наше перебування на цій землі нетривале, тому треба жити тут і зараз. Варто не боятися почуттів та випробувань, пробувати щось нове, не відкладаючи нічого на потім.

https://www.youtube.com/watch?v=d5ubKhctfvY

Ліна Костенко

✓ ***Jamala – «Неандертальці»***. Jamala у 2015 році перенесла текст вірша Ліни Костенко «Люди – неандертальці» на музику. Її виконання додає словам Костенко нової сили: вони звучать не як рядки з книжки, а як сучасний маніфест, що б'є прямо в серце. «Неандертальці» – це несподіване поєднання класичної української поезії та сучасної сцени. Література тут стає музикою, а музика – голосом суспільства.

https://www.youtube.com/watch?v=jVt4rYI35H8

✓ ***Панк-рок-гурт «Brutto» – «Вечірнє сонце».*** Пісня гурту Brutto «Вечірнє сонце» на слова Ліни Костенко, дає змогу порівняти оригінальний текст із музичною інтерпретацією, обговорити, як змінюється сприйняття завдяки ритму, тембру голосу, інструментальному супроводу. Студенти можуть дискутувати про те, чи підсилює музика головні мотиви твору – вдячність за життя, чистоту душі, гармонію з природою, чи надає їм іншого відтінку. Це створює простір для розвитку критичного мислення та естетичного смаку.

https://www.youtube.com/watch?v=DKNWS2eKD4U

✓ ***Рок-гурт «Фіолет» – «Спини мене».*** У вірші Ліни Костенко звучить мотив пристрасті, сили почуттів, які важко зупинити. Це емоційне напруження у музичному виконанні «Фіолет» підсилюється ритмом, мелодією та вокальною подачею. Сучасний роковий стиль додає тексту динаміки й енергії, робить його більш близьким до молодіжної аудиторії. Таким чином, студенти можуть побачити, як музика не лише відтворює слова, а й трансформує їхнє звучання, надаючи нових відтінків – від ніжності до протестної сили.

https://www.youtube.com/watch?v=skTSWIyIBbA

✓ ***Співак Віталій Козловський – «І все на світі треба пережити».*** На уроці літератури можна запропонувати студентам порівняти оригінальний текст із музичним виконанням, звернути увагу на те, як змінюється сприйняття: у вірші – філософська роздумливість, у пісні – емоційна сила та заклик до витривалості. Це допоможе студентам зрозуміти, що сучасна музична культура здатна оживити класичну поезію, зробити її актуальною й близькою до особистого досвіду кожного.

https://www.youtube.com/watch?v=4tjscchVAAY

✓ ***Співак Дмитро Лилик – «В пустелі сизих вечорів»***. На уроці української літератури можна запропонувати студентам порівняти оригінальний текст із піснею, звернути увагу на те, як музика підсилює образи вечора, пустелі, самотності. Це дає можливість обговорити, як сучасна музична культура допомагає відчути поезію не лише інтелектуально, а й емоційно, і як класичні тексти можуть знаходити нове життя у сучасному мистецтві.

https://www.youtube.com/watch?v=HuCFYxuqXQI

✓ ***Співачка Roxolana – «Очима».*** У музичному виконанні Roxolanu поезія Ліни Костенко набуває нового звучання, а текст стає актуальним для молодої аудиторії. На уроці літератури можна запропонувати студентам порівняти оригінальний вірш із піснею, звернути увагу на те, як музика підсилює образи очей як «дзеркала душі». Це допоможе обговорити, як сучасна музична культура оживлює класичну поезію, робить її більш доступною та емоційно насиченою для сьогоднішнього покоління.

https://www.youtube.com/watch?v=XoWada29DQg

Павло Тичина.

✓ ***Фолкгурт «Пиріг і Батіг» – «Гаї шумлять».*** У поезії звучить мотив гармонії людини з природою, відчуття краси світу й водночас філософського спокою. Це текст, де природа стає символом внутрішнього стану людини, її духовної рівноваги. У музичному виконанні гурту ці образи оживають завдяки поєднанню фолкових та сучасних інструментальних елементів. Мелодія підкреслює природність і легкість тексту, а вокал додає щирості й емоційної теплоти.

https://www.youtube.com/watch?v=aFrMVCATwC4

✓ ***Театрально-музичний гурт «Dakh Daughters Band» – «Panno Inno».***У виконанні «Dakh Daughters Band» поезія набуває театрального й експериментального звучання. Музика підсилює драматизм і символізм тексту, а багатоголосся та сценічна подача додають відчуття ритуальності й сакральності. На уроці літератури можна запропонувати студентам порівняти оригінальний текст із музичною інтерпретацією, звернути увагу на те, як театральність і музика підсилюють образи та ідеї. Це допоможе обговорити, як сучасна музична культура може оживити класичну поезію, надати їй нового звучання й зробити її частиною сучасного мистецького простору.

https://www.youtube.com/watch?v=LusbFSTXfTY

Дмитро Павличко.

✓ ***Гурт «Плач Єремії» – «Над морем».*** Мелодійність і спокійний ритм виконання пісні створюють атмосферу задумливості, яка відповідає образам моря й вечорової тиші у вірші. Це медитативне звучання, що дозволяє слухачеві зосередитися на словах і їхньому філософському сенсі. Отже, «Над морем» – це приклад того, як сучасна музична культура може адаптувати класичну поезію, не змінюючи її сутності, а лише додаючи новий емоційний вимір.

https://www.youtube.com/watch?v=Lv2Bz6-2sxI

Сергій Жадан:

✓ ***Рок-гурт «Kozak system» – «Коли Вона».*** «Декому краще вдаються приголосні, декому голосні...». Навіть люди далекі від літератури знають ці

рядки. Один з найвідоміших віршів вже класика сучасної української літератури Сергія Жадана покладений на музику рок-гуртом «Kozak system».

https://www.youtube.com/watch?v=ulbEgem8W-Y

Музика має емоційну силу, яка може допомогти зробити класичну поезію більш доступною та цікавою для юного покоління. Існують певні переваги використання сучасної музики при вивченні класичної поезії:

1. **Зростання зацікавленості.**

Молодь краще сприймає сучасні музичні жанри (рок, реп, поп), тому пісні на вірші відомих поетів роблять літературу менш абстрактною і далекою та більш цікавою й модною.

2. **Емоційне залучення.**

Музика додає емоційної глибини, допомагаючи здобувачам освіти відчути атмосферу поезії та краще відчути її зміст, тему та настрій.

3. **Краще розуміння та запам'ятовування.**

Музична інтерпретація поетичного тексту допомагає краще зрозуміти образний світ твору та запам'ятати його зміст. Музичний супровід може підкреслити ключові моменти вірша, його інтонацію та ритм, що полегшує сприйняття. Ритм і рима поезії, підкреслені музикою, можуть допомогти здобувачам освіти краще зрозуміти структуру тексту та його значення.

4. **Підвищення мотивації.**

Використання на уроках сучасної музики, яку люблять підлітки, може зацікавити їх та стимулювати до глибшого вивчення теми, підвищення мотивації.

5. **Вивчення української культури.**

Це спосіб ознайомити студентів з різними епохами української літератури, зокрема від класиків до сучасних авторів, через призму сучасної музики. Знайомство з класичною поезією в сучасному музичному оформленні може збагатити культурний кругозір студентів та дати їм нове уявлення про українську літературу.

6. **Розширення уявлень про поезію.**

Прослуховування сучасних пісень на слова класиків демонструє, що поезія є живим мистецтвом, яке може трансформуватися та знаходити нові форми вираження.

7. **Виховання естетичного смаку.**

Такий підхід сприяє розвитку в студентів здатності сприймати та цінувати як класичну, так і сучасну українську музику й літературу. А інтеграція музики та літератури дає можливість розширити світогляд та побачити взаємозв'язок між різними формами мистецтва.

Ми можемо застосовувати на вибір різні методи використання сучасної музики на уроках української літератури:

1. **Підбір пісень.**

Обираємо пісні, які відповідають темі уроку та віковим особливостям здобувачів освіти.

2. **Прослуховування та обговорення.**

Прослуховуємо пісні разом із групою, а потім обговорюємо вірш та його музичне втілення. Заохочуймо студентів висловлювати свої думки та враження від прослуханих пісень, обговорювати, як музика впливає на сприйняття поезії.

3. **Аналіз тексту та музики.**

Проаналізуймо, як музика підсилює або змінює значення поетичного тексту. Зіставмо оригінальний текст поета з музичною інтерпретацією, обговоривши зміни чи акценти, які зробив музикант.

4. **Творчі завдання.**

Запропонуймо здобувачам освіти спробувати написати власні музичні композиції на вірші улюблених поетів або створити презентації про пісні, що поєднали літературу та музику.

5. **Пошук нових виконавців.**

Заохочуймо студентів самостійно знаходити сучасні пісні, створені на основі творів відомих українських поетів.

Сучасна музика на слова українських класиків допомагає унаочнити та оживити твори на уроках української літератури, роблячи їх ближчими та зрозумілішими. Вивчати українську літературу цікаво та з користю можна щодня. Не обов'язково постійно заучувати дати й читати сотні сторінок, адже є багато методик, що допомагають запам'ятовувати новий матеріал без значних зусиль. Музика допоможе зробити класичну поезію більш доступною та цікавою для юного покоління, а також сприятиме кращому розумінню тексту та його значення. Використовуючи творчі та інноваційні підходи, викладачі можуть зробити вивчення класичної поезії захопливим та незабутнім досвідом для своїх студентів.

Список використаних джерел

Підгорецька Г. Д. Розвиток літературно-мистецьких здібностей і комунікативних умінь учнів за допомогою нетрадиційних методів і форм проведення уроків з української літератури в 11 класі // Дебют: збірник тез доповідей студентів. - Маріуполь: 2019. - С.12-14.

Інтернет-ресурси:

1. Білан О. Сучасні українські пісні: Ідеї та досвід використання на уроках мови та літератури. Вебінар // На урок. - 2023. –

Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Ce7zRai7qjU

2. Дика Н. М., Розінкевич Н. В. Формування інформаційно-цифрової та екологічної компетентностей на уроках української мови та літератури// Перспективи та інновації науки. - 2023. - №13(31). - С. 162-172. –

Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46227/

3. https://www.youtube.com/watch?v=0iVGhzlLsBg
4. https://www.youtube.com/watch?v=7Qm1Q5Dri08
5. https://www.youtube.com/watch?v=Vzf31LZAe5k
6. https://www.youtube.com/watch?v=6_g1OBNtCiY
7. https://www.youtube.com/watch?v=2-vGidiBCcE
8. https://www.youtube.com/watch?v=ulbEgem8W-Y
9. https://www.youtube.com/watch?v=Lv2Bz6-2sxI

10. https://www.youtube.com/watch?v=aFrMVCATwC4
11. https://www.youtube.com/watch?v=XoWada29DQg
12. https://www.youtube.com/watch?v=HuCFYxuqXQI
13. https://www.youtube.com/watch?v=7Qm1Q5Dri08
14. https://www.youtube.com/watch?v=Vzf31LZAe5k
15. https://www.youtube.com/watch?v=HqeNjgxf-LU
16. https://www.youtube.com/watch?v=d5ubKhctfvY
17. https://www.youtube.com/watch?v=xQoxJ8mg3eY
18. https://www.youtube.com/watch?v=jZ8yzJCqQ6A
19. https://www.youtube.com/watch?v=d5ubKhctfvY
20. https://www.youtube.com/watch?v=4tjscchVAAY

Мирослава Забава-Кондюх, викладач української мови і літератури Вищого професійного училища№ 71 м. Кам'янки-Бузької

Тема уроку: Поетична збірка «Зів'яле листя», загальне уявлення про її композицію. Місце любовної теми у творчості письменника. Життєві імпульси появи творів (автобіографічність). Широка емоційна гама почуттів ліричного героя в поезіях ***«Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені...».*** Ствердження невмирущості почуттів, ідеалу кохання.

Мета уроку: поглибити уявлення здобувачів освіти про І. Франка як людину, відкрити світ його людських почувань і страждань, прагнення особистого щастя, розкрити причини життєвої драми ліричного героя збірки «Зів'яле листя», особливості збірки; розвивати читацькі навички здобувачів освіти, вміння аналізувати поетичні твори, визначати літературні й фольклорні джерела, пояснювати образи-символи, висловлювати власну думку, вміння здійснювати пошукову роботу; виховувати творчі здібності, повагу до людських почуттів.

Тип уроку: комбінований.

Ключові компетенції: розповідати про збірку «Зів'яле листя»; виразно і вдумливо читати твори, аналізувати їх; визначати й коментувати художні засоби у віршах; висловлювати власну думку про роль кохання в житті людини; порівнювати специфіку виражальних засобів під час розкриття інтимних мотивів у поезії та музиці; аналізувати сучасні інтерпретації інтимної лірики І. Франка в музичних композиціях.

Міжпредметні зв'язки: історія, музичне мистецтво, психологія.

Обладнання: портрет І. Франка, збірка поезій «Зів'яле листя», відеопроєктор, комп'ютер із доступом до інтернету, стікери, дошка.

Перебіг уроку

І. Організаційний момент

ІІ. Мотивіція знань, умінь і навичок

1. Слово викладача

Сьогодні ми з вами поговоримо про кохання. У житті кожної людини трапляється це почуття. В житті Івана Франка теж було кохання, і не одне.

«Тричі мені являлася любов», - писав поет. Підсумком пережитих почуттів стала збірка «Зів'яле листя». Отже, запишімо тему сьогоднішнього уроку.

2. Оголошення теми та мети уроку

ІІІ. Актуалізація набутих знань

1. Де і коли народився І.Франко?
2. Де навчався Франко?
3. Назва першої збірки Франка.
4. До якого товариства належав Франко, навчаючись у Львівському університеті?

IV. Робота з новим матеріалом

1. Слово викладача

Кохання буває різним: самовідданим, егоїстичним, ніжним, жорстоким, палким, нерозділеним. То які ж почуття пережив І.Франко у своєму житті? Що спонукало його до створення збірки віршів «Зів'яле листя»?

Важко знайти у світовій літературі більш емоційну поетичну розповідь про страждання людської душі, про нещасливе кохання. Більше 100 літ ця книжка бентежить людські серця, обпікає вогнем пристрастей, болем нерозділеного кохання. У 90-х роках XIX століття в різних львівських часописах почали друкувати ліричні вірші, які вразили читацьку публіку довершеністю форми та змісту. Вірші виходили без підпису. І всі гадали: «Хто ж автор таких чудових поезій?».

У 1896 році всі ці поезії і кілька нових були опубліковані у збірці під назвою «Зів'яле листя». Яким великим було загальне здивування, коли на обкладинці збірки з'явилося ім'я І. Франка. Це викликало подив навіть у тих, хто давно знав І. Франка. Той, хто постійно гримав молотом, хто кликав до революції, хто був поетом соціальних тем, заговорив зовсім іншим тоном.

Ще більше сум'яття викликала передмова до першого видання збірки, в якій Франко писав, що книжку створено на основі щоденника самогубця. Мовляв, щоденник потрапив до нього, а він переробив та опублікував. У другому ж виданні 1911 року Франко твердив, що ліричний герой віршів – він сам. Тоді читачі почали ламати голову: хто ж та жінка, що надихнула поета на таку палку лірику?

Збірка пройнята захопленням красою жінки і високим, трагічним почуттям кохання. Її жанр, за визначенням автора, – «лірична драма».

У збірці зображено глибокий духовний світ нещасливо закоханої, щирої, мрійливої і доброї людини, яка не може пережити це безнадійне почуття.

Композиція збірки складається з «трьох жмутків», кожен «жмуток» містить 20 поезій. «Лірична драма» має внутрішній сюжет: від «жмутка» до «жмутка» почуття розвиваються, зазнають випробування.

2. Віртуальний огляд:

«Збірка «Зів'яле листя» в серці та пам'яті Івана Франка», Наукова бібліотека ДБТУ: https://www.youtube.com/watch?v=HKAvukDJZuA

3. «Перший жмуток».

Палке кохання без надії ми спостерігаємо у "Першому жмутку". Ліричний герой відчуває самотність, сум, він не хоче приймати відмови коханої. Почуття

коливаються, як маятник, то він звинувачує обставини, то намагається бути байдужим, то вмовляє кохану зглянутися на його почуття.

У цей «жмуток» входить поезія ***«Як на вулиці зустрінеш2.*** Загалом у ній розкривається душевна трагедія ліричного героя Івана Франка – нерозділене кохання.

Прослуховування: ***Плач Єремії – «Як на вулиці зустрінеш».***

https://www.youtube.com/watch?v=1hwi-8p4pss

Проаналізуймо зміст поезії та те, як музика в пісні підсилює емоційність ліричного героя, як виконавець передає те, що в поезію вклав автор, і наскільки йому це вдалося.

4. «Другий жмуток».

«Другий жмуток» вирізняється надзвичайною емоційністю. Ми відчуваємо одночасно біль і страждання ліричного героя. Саме народно-пісенна основа поезій характерна для «Другого жмутка». Слід зазначити, що більшість з них покладені на музику, зокрема і сучасну.

«Ой ти, дівчино, з горіха зерня…» написано на зразок української народної ліричної пісні «Ой ти, дівчино, горда і пишна…». І. Франко описує красу дівчини, використовуючи фольклорні мотиви і порівняння, властиві народній пісні.

Значну естетичну функцію у вірші виконує пісенний паралелізм, лірична оповідь вибудувана з риторичних запитань:

Ой ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько – колюче терня?
Чом твої устоньки – тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?

Митець характеризує ліричного персонажа за допомогою антонімів, використовує порівняння, унаслідок чого поетичний образ звучить багатоголосо. Прекрасним є кохання, його істинна сутність, без осягнення якої людина морально гине. Це шлях у світ справжніх цінностей, у світ гармонії, до самого себе і коханої.

Прослуховування:

✓ ***Співак Тарас Чубай – «Сипле сніг».***
https://www.youtube.com/watch?v=dKFmCAaWBQU

✓ ***Співачка Христина Соловій – «Стежечка».***
https://www.youtube.com/watch?v=MC0nFBkRI6M

Проаналізуємо одну з пісень на вибір: текст окремо від музики, вплив музики на сприймання тексту, усвідомлення існування почуттів поза часом.

5. «Третій жмуток».

«Третій жмуток» – розв'язка драми. Вже немає сподівань на взаємні почуття, надія на щастя остаточно втрачена, герой більше не знає для чого жити. Тут переважають настрої туги, розколу, і ці настрої посилюються.

Сюди увійшов вірш «Чого являєшся мені у сні?..». Покладений на музику композитором К. Данькевичем, він став популярним романсом. Це зворушливий монолог, що вражає відображенням внутрішньої боротьби, душевних мук ліричного героя. Закоханий юнак, який любить дівчину

безнадійно, страждає, бо вона не відповідає на його кохання. Він намагається вирвати її із серця, бо любов завдає йому страждань.

У 2000-х цій поезії надали нового життя в пісні, яку виконав В. Козловський.

Прослуховування:

Співачка Олександра Ропська «Чого являєшся мені?»

https://www.youtube.com/watch?v=DnKO8loo4UQ

Співак Віталій Козловський «Знаєш».

https://www.youtube.com/watch?v=6R3o7t317FY&list=RD6R3o7t317FY&start_radio=1

Порівняємо два типи виконання романсу: класичний і сучасний. Як кожен вид музики підкреслює тему та ідею поезії? На чому в кожному з випадків ми акцентуємо увагу? Які нові грані поезії відкривають нам виконавці пісні?

6. Слово викладача

«Більш ніж меч, і огонь, і стріла, і коса.
Небезпене оружжя – жіноча краса.
Ані мудрість, наука, ні старші літа,
не дають проти неї міцного щита.», – писав Іван Франко.

https://surl.li/xikdua

І хоч великий Каменяр стверджував, що в його житті «тричі являлася любов», дослідники його життя і творчості знають, що поет «потерпав» від жіночої вроди значно більше разів. Та й сам Франко не приховував: «Значний вплив на моє життя, а й значить, також на мою літературу мали мої зносини з жіноцтвом».

V. Узагальнення вивченого. Закріплення знань

1. Складання асоціативного куща. Бесіда зі студентами

Які асоціації про кохання Івана Франка у вас виникли? На листочку-стікеру прошу написати одне слово, яке, на вашу думку, асоціюється з коханням Франка (сум, печаль, переживання, радість, ридання, самотність тощо), а потім прикріпити листки на дошку.

Які настрої переважають? Як це підкреслили музичні твори, які ми прослухали?

Отже, який висновок про кохання героя «Зів'ялого листя» ми можемо зробити?

2. Обговорення та узагальнення отриманої інформації

Автор назвав збірку драмою, і, власне, це була драма його життя. Отже, нерозділене кохання – це драма життя і поета, і ліричного героя. І хто знає, якби життя І. Франка склалося по-іншому, і він не зустрів би цих жінок, чи народилися б такі чудові вірші?

Яким постає перед нами І.Франко (за сторінками збірки «Зів'яле листя»)?

Варіанти:

− закоханий до нестями;
− людина, що страждає від нерозділеного кохання;
− вірний;
− пристрасний;
− ніжний;
− вразливий;
− стражденний;
− сумний;
− змучений;
− у відчаї;
− зневірений.

VI. Домашнє завдання.

1. Вивчити один із віршів напам'ять (на вибір).
2. Уміти аналізувати вірші зі збірки.

Список використаних джерел

1. Бернадська Н. Українська література XX століття: Навч. посіб. для старшокласників та вступників до вищих навч. Закладів.- Київ: Знання-Прес, 2002.

2. Погребенник В. Українська література кінця XIX - поч. XX ст.// Українська мова та література. - 1998. - Червень.

3. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 256 с.

4. Франко І. Твори: в 3-х т. - Т.1: Поезії. Поеми / Упоряд. і приміт. М. Грицюти; вступ. ст. Д. Павличка. - Київ: наукова думка, 1991.

Інтернет-ресурси:

«Збірка «Зів'яле листя» в серці та пам'яті Івана Франка», Наукова бібліотека ДБТУ: https://www.youtube.com/watch?v=HKAvukDJZuA

https://www.youtube.com/watch?v=1hwi-8p4pss

https://www.youtube.com/watch?v=dKFmCAaWBQU

https://www.youtube.com/watch?v=MC0nFBkRI6M

https://www.youtube.com/watch?v=DnKO8loo4UQ

https://www.youtube.com/watch?v=6R3o7t317FY&list=RD6R3o7t317FY&start_radio=1

https://surl.li/xikdua

Оленич Світлана Михайлівна, викладач української мови та літератури
ДНЗ «Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. Станька»

Василь Стус на уроках літератури: виховання національної свідомості й духовної стійкості здобувачів освіти. Методичні аспекти та сучасні виклики

Феномен Стуса в тому, що він показав: у найстрашніших обставинах, у неволі, можна зберегти не просто людську гідність, а й творчу здатність — і не просто творчу здатність, а піднятися на вершину духу.
Євген Сверстюк

Вивчення постаті Василя Стуса на уроках української літератури – це ознайомлення не лише з біографією одного з найвидатніших українських митців ХХ століття, а й з глибокою філософською концепцією його поезій. Здобувачі освіти, які стоять на порозі дорослого життя, здатні осягнути не тільки трагізм долі поета, але й велич його духу. Завдання педагога – перейти від образу «мученика» до образу «воїна духу», філософа та модерного поета-екзистенціаліста. В умовах сучасної боротьби України необхідно зосередити увагу на важливості вивчення творчості Стуса з кількох причин, які виходять далеко за межі простого ознайомлення з його літературною спадщиною. Зокрема:

- *формування громадянської позиції*. Стус – це не просто поет, це «воїн духу». Його життя є прикладом абсолютної моральної стійкості та свідомого вибору. Приклад Стуса (його протест 1965 року, поведінка на судах) демонструє, що таке особиста відповідальність і громадянська мужність;
- *розуміння сучасної війни*. Імперія, яка фізично знищила Стуса, є тією ж самою, з якою Україна воює сьогодні. Його боротьба – це не «далека історія», а пряма паралель із сьогоденням. Стус боровся за мову, культуру та право бути українцем на своїй землі. Його «гнів пречистий» – це те саме шляхетне обурення проти зла і несправедливості, яке є рушійною силою сучасної боротьби;
- *урок екзистенційного вибору (бути собою)*. Стус дає учням філософську концепцію «самособоюнаповнення». Це ідея про те, як в умовах тотального тиску, брехні чи спокус залишитися вірним собі, наповнити себе сенсом, правдою і культурою. Для молодої людини, яка шукає себе, це надзвичайно потужний орієнтир;
- *подолання образу «жертви».* Вивчення долі Василя Стуса допомагає перейти від парадигми «Україна – вічна жертва» до парадигми «Україна – борець». Стус не був пасивною жертвою; він був активним борцем, який перетворив своє ув'язнення на акт духовного опору і перемоги. Це виховує гордість і силу, а не жалість. Отже, Стус – не «мученик», а моральний орієнтир і приклад того, як одна людина, озброєна лише словом і правдою, може бути сильнішою за цілу репресивну систему.

Під час вивчення творчості Василя Стуса на уроках літератури слід враховувати декілька ключових взаємопов’язаних аспектів. Головний із них – це цілісність його постаті, де біографія, філософія та поезія нероздільні.

Основні моменти, на які варто звернути увагу при вивченні творчості Василя Стуса:

1. Нерозривність біографії та творчості.

Неможливо аналізувати вірші Стуса відірвано від життя автора. Його поезія – це не просто рефлексія на події (арешти, табори), а сам акт опору та спосіб існування в нелюдських умовах. Слід врахувати, що кожен вірш, особливо з табірного періоду, є документом духовного «стояння». Його біографія – це ключ до герметичних (закритих) текстів. До прикладу, збірка «Палімпсести». Сам термін (текст, написаний поверх стертого старого) є метафорою творчості митця: вірші, які він писав, конфісковували, і він мусив відновлювати їх з пам'яті, нашаровуючи нові сенси.

2. Філософська глибина (екзистенціалізм і стоїцизм).

Василь Стус – насамперед поет-філософ. Його твори не можна зводити лише до патріотичної лірики. Зосереджуємо увагу на термінах:

- екзистенціалізм: його лірика досліджує теми вибору, свободи (насамперед внутрішньої), відповідальності та гідності перед лицем абсурду і смерті;

- стоїцизм – це його метод відповіді на виклики долі. Стус демонструє «стояння», здатність зберегти «я» і не зламатися. Вірш «Як добре те, що смерті не боюсь я...» – це чистий маніфест стоїка, який переміг страх.

- «самособоюнаповнення» – це власна філософська концепція Стуса. Перебуваючи у вакуумі (карцері), він «наповнював» себе культурою, мовою, вірою, щоб зберегти людську сутність.

3. Складність поетичної мови (герметичність).

Поезія Стуса складна. Вона не «лежить на поверхні» і вимагає від студентів зусиль – «повільного читання». Слід врахувати, що поезії насичені архаїзмами, неологізмами (новотворами), складними метафорами та культурними алюзіями (відсиланнями до Біблії, світової літератури). Тому не варто намагатися «розгадати» кожен образ. Важливіше показати, як через це плетиво слів поет передає свій стан, свою духовну напругу. Це поезія, яку треба не стільки зрозуміти, скільки відчути.

4. Контекст: історичний та сучасний.

Вивчення Стуса – це завжди урок історії. Аналізуємо історичний аспект – необхідно чітко розуміти контекст руху «шістдесятників», дисидентства та репресивної радянської системи, а також сучасний – важливо проводити прямі паралелі з сучасною війною. Боротьба Стуса за ідентичність, мову та правду – це те, що відбувається просто зараз. Це робить його тексти гостро актуальними.

5. Подолання образу «мученика».

Найважливіше педагогічне завдання – уникнути творення образу «вічної жертви». Тому зміщуємо акценти, фокусуємося не на тому, як його мучили, а на тому, як він перемагав. Його життя – це не трагедія поразки, а трагедія перемоги духу над системою. Як результат – студенти мають відчувати не жалість, а повагу до його сили та гордість за незламність людського духу. Стус – це про силу, а не про слабкість.

Пропоную звернути увагу на такі важливі аспекти :

Життєпис як вибір, а не трагедія.

Традиційний підхід до біографії Стуса часто фокусується на ланцюгу трагічних подій: арешти, табори, переслідування, смерть у карцері. Це важливо, але такий підхід ризикує сформувати у студентів почуття жалю, а не поваги чи бажання наслідувати. Необхідно змістити акцент з «долі» на «свідомий вибір». Василь Стус не був пасивною жертвою. Кожен етап його життя – це акт свідомого вибору:

- *вибір мови та культури*: попри зростання на Донеччині в умовах тотальної русифікації, Стус свідомо обирає українську ідентичність;
- *вибір правди*: публічний протест у кінотеатрі «Україна» (1965) проти арештів інтелігенції. Це був не імпульсивний вчинок, а громадянська позиція;
- *вибір гідності*: його поведінка під час слідства та на судах. Стус не каявся і не «співпрацював», хоча це могло б полегшити його долю. Він перетворив суд над собою на суд над системою;
- *вибір творчості*: у таборах, де забороняли писати, він творив «на межі», фіксуючи вірші в пам'яті («Палімпсести»). Це був вибір не просто жити, а бути поетом.

Можна запропонувати такі практичні завдання студентам:

Дискусія: «Чи міг Стус обрати інший шлях? Які були б наслідки цього вибору для нього і для літератури?»

Робота з листами: аналіз збірки листів «Листи до сина» (Дмитра Стуса). Це дає змогу побачити не «бронзовий» пам'ятник, а живу людину – люблячого батька, мудрого наставника, який формулює свої життєві кредо.

Історичний контекст: урок інтегруємо з історією України (рух «шістдесятників», дисидентство, репресивна машина СРСР).

Важливо показати студентам, що Стус живий, тому акцентуємо увагу на його постаті в сучасній культурі.

Пропонуємо студентам:

- проєкти: дати завдання дослідити, як вірші Стуса живуть у музиці (наприклад, у виконанні «Сестер Тельнюк», гурту «Вертеп», «Pianoboy»);
- обговорення: можна провести дискусію про фільм «Заборонений» (із критичним аналізом того, що вдалося, а що ні) або про те, чому постать Стуса досі викликає суперечки та атаки з боку проросійських сил.

Зосереджуємо увагу студентів:

Чому Стус потрібен сьогодні? Найбільша помилка – залишити Стуса в минулому, в контексті «боротьби з СРСР». Його боротьба триває.

Стус і війна: імперія, яка вбила Стуса, сьогодні намагається вбити Україну. Його «гнів пречистий» – це той самий гнів, який відчувають українці сьогодні. Його боротьба за ідентичність - це те, за що воюють ЗСУ.

Стус і «самособоюнаповнення»: знайомимо студентів із цим ключовим поняттям філософії Стуса. Це ідея «бути собою», наповнювати себе сенсом, культурою, правдою, попри зовнішній тиск. Це життєва програма молоді, який обирає свій шлях у доросле життя.

Аналіз творчості: поезія «високого духу».

Поезія Стуса – складна, філософська, герметична. Вона вимагає повільного, вдумливого читання.

Ключові мотиви поезій:

1. Екзистенційний вимір (буття, смерть, свобода). Стус – яскравий представник екзистенціалізму в українській літературі. Його лірика – це діалог із вічністю, Богом, власною душею.

Поезія «Як добре те, що смерті не боюсь я...» – не про смерть, а про її подолання. Ліричний герой досягає абсолютної внутрішньої свободи. Смерть для нього – не кінець, а «вічний перепочинок». Це класичний стоїцизм.

Питання до студентів: Як можна «не боятися смерті»? Що дає ліричному герою таку силу? Як ув'язнена людина може почуватися вільнішою за тих, хто на волі?

2. Мотив «втраченої» та «віднайденої» Батьківщини. Україна для Стуса - це не просто територія, це екзистенційна категорія, втрачений рай, біль і надія.

Поезія «О земле втрачена, явися...» – це не пейзажна лірика. Це вірш-заклинання, спроба викликати образ Батьківщини в ув'язненні. Україна тут – міфологізований образ, джерело сили. Його «втрата» – фізична (вигнання), але «явлення» – духовне.

Прийом: порівняльний аналіз із «Заповітом» Т. Шевченка. Якщо Шевченко дає настанову, то Стус веде інтимний діалог із самою душею землі.

Моральний імператив та «гнів пречистий».

Поезія «Господи, гніву пречистого...» – це вірш-молитва, але не прохання про милість. Це прохання про силу для боротьби. «Гнів пречистий» – це не руйнівна злість, а святе, шляхетне обурення проти зла і несправедливості. Це єдина емоція, яка здатна зберегти людину в умовах тотальної брехні.

Питання до студентів: Чи може гнів бути «чистим» (пречистим)? Коли обурення є морально виправданим?

Уривок уроку із вивчення творчості В. Стуса.

Тема уроку: «Код Стуса»: інструкція до «самособоюнаповнення»

Тип уроку: урок-дослідження

Мета уроку:

- не «пройти» біографію, а декодувати філософію Стуса;
- змістити фокус з образу «мученика» на образ «воїна духу»;
- встановити прямий зв'язок між виборами Стуса та викликами, що стоять перед молоддю та сучасною Україною.

І. Етап «Виклик»

Викладач

Коли ви чуєте прізвище «Стус», які асоціації виникають першими?

Викладач записує на дошці «хмару слів» з відповідей студентів. Ймовірно, з'являться: *табір, карцер, помер, мученик, заборонений, сумний*. Наша «хмара» виглядає похмуро. І вона створює образ людини, яку знищили. Але в мене до вас парадоксальне питання: як людина в бетонному мішку розміром 2х3 метри, позбавлена сонця, паперу і родини, може бути вільнішою, ніж ми з вами, у яких є смартфони та безмежний інтернет? Це не риторика. Це – головне питання нашого уроку. Сьогодні ми не будемо «жаліти» Василя Стуса. Ми будемо в

нього вчитися. Ми спробуємо зламати «код Стуса» – його особисту інструкцію з виживання та перемоги.

ІІ. Етап «Декодування коду»

Будь-який код складається з ключових елементів. У Стуса їх три: Вибір, Зброя та Фортеця.

1. Ключ перший: ВИБІР (Біографія як «стояння»)

Викладач

Ми не будемо переказувати біографію. Ми подивимось на неї як на серію свідомих виборів. Я називаю вибір – ви пояснюєте його суть.

Вибір 1: Ідентичність

Василь Стус – хлопець з Донеччини. Який «легкий» шлях був перед ним? (Стати російськомовним «радянським» поетом). Що обирає він?

Міркування студентів

Обирає українську мову, культуру, ідентичність.

Викладач

Вибір 2: Правда

1965 рік, кінотеатр «Україна». Арешти інтелігенції. Який «безпечний» вибір? (Промовчати). Що робить Стус?

Міркування студентів

Публічно протестує: «Хто проти тиранії – встаньте!».

https://surl.li/stenju

Викладач

Вибір 3: Гідність

Суд. Йому пропонують «покаятися» в обмін на полегшення долі. Який «прагматичний» вибір? (Визнати «провину»). Що робить Стус?

Міркування студентів

Не кається. Він перетворює суд над собою на суд над системою.

Викладач

Отже, його доля – це не «трагедія». Це свідомий шлях воїна. Він обрав «стояння». Але як вистояти?

2. Ключ другий: ЗБРОЯ (Поезія як «гнів пречистий»)

Викладач

Воїну потрібна зброя. У Стуса це слово. Але це не просто слово. Подивімось на текст, який ми вже обговорювали: «Господи, гніву пречистого...». (Текст на екрані)

Ми говорили, що він просить про парадоксальну річ – про гнів. А тепер запитання: навіщо воїну «гнів пречистий»? Від чого цей гнів його захищає?

Інтерактив з навчальною групою. Викладач підводить до думки:

Це не руйнівна лють. Це моральний щит. Він захищає його душу від того, щоб «серце в багно не засмокталося». «Багно» — це байдужість, зрада, компроміс, зневіра. «Гнів пречистий» — це імунітет проти цього бруду.

3. Ключ третій: ФОРТЕЦЯ («Самособоюнаповнення»)

Викладач

І ось ми підійшли до головного елементу коду. Що робити, коли ти в карцері? У тебе забрали все. Ти у вакуумі. Ти маєш «наповнити» себе зсередини, інакше – збожеволієш. Стус називає це «самособоюнаповнення».

Як це працює? Проаналізуймо поезію «О земле втрачена, явися…».

Викладач або студент виразно читає поезію.

Викладач

Аналізуймо разом. Де знаходиться ліричний герой?

Міркування студентів

У неволі, далеко від дому, в ув'язненні.

Викладач

Він каже «земле втрачена». Чи може він фізично її побачити?

Міркування студентів

Ні.

Викладач

Тоді що він робить? Зверніть увагу на дієслово «явися!». Це прохання?

Міркування студентів

Це наказ, заклик, молитва, заклинання.

Викладач

Саме так! Це акт творення. Він не може піти до України, тому він прикликає Україну до себе в камеру. Він «наповнює» свій бетонний мішок образом Батьківщини. Він створює всередині себе ту «неіснуючу, бо вічну» Україну, яку в нього ніхто не може відібрати. Ось це і є «самособоюнаповнення» – будування внутрішньої фортеці.

III. Етап «Міст у сучасність»

Викладач

Добре. Ми зламали код: Вибір, Гнів-Щит, Фортеця-Пам'ять. А тепер головне питання: навіщо цей «код» вам, студентам, у 2026 році?

Викладач проводить паралелі:

Виклик: «Інформаційний бруд» (фейки, тиск, хейт)

Код Стуса: «Гнів пречистий» – це ваш моральний фільтр. Здатність розпізнавати «багно» (маніпуляції, брехню) і не давати йому «засмоктати» ваше серце.

Виклик: «Тиск натовпу» (соцмережі, тренди, «бути як усі»)

Код Стуса: «Відійшов од гурту, од юрби». Це не гординя. Це вибір бути собою, а не копією. Це ваш особистий вибір Гідності.

Виклик: Війна (загроза нашій ідентичності)

Код Стуса: «Самособоюнаповнення». Ворог намагається забрати нашу землю. Але Стус вчить, як «носити» свою Україну в собі («вічну, неіснуючу»). Наповнювати себе мовою, культурою, історією – це і є наш головний захист і те, за що ми боремось.

IV. Етап «Рефлексія»

Викладач

Повернімося до нашої «хмари слів» на дошці: табір, мученик, сумний... Створімо нову «хмару»: «Хто такий Стус?».

Студенти пропонують нові слова. Викладач записує поруч. Ймовірно, з'являться: воїн, вибір, сила, воля, код, гідність, фортеця, вільний.

Викладач

Подивіться, як змінився образ. Ми починали з жертви, а прийшли до переможця.

Домашнє завдання: Написати есе-роздум: «Що для мене означає «самособоюнаповнення» в моєму житті?»

Отже, вивчення творчості Василя Стуса – це місія. Вона полягає в тому, щоб виховати не просто обізнаного студента, а свідомого громадянина. Уроки, присвячені Стусу, мають бути уроками філософії, етики та громадянської відповідальності. Головна мета – щоб, прочитавши «Як добре те, що смерті не боюсь я...», студент відчув не жалість до загиблого поета, а гордість за силу людського духу та повагу до вибору, який робить людину Людиною.

https://surl.li/egwwtz

Список використаних джерел

1. Коцюбинська М. Мої обрії: в 2 т. Київ: Дух і літера; Харків: Харківська правозахисна група, 2004. Т. 1. 336 с.; Т. 2. 386 с.

2. Дзюба І. Різьбяр власного духу. Стус В. Під тягарем хреста. Львів: Каменяр, 1991. С. 3-28.

3. Павлишин М. Квадратура круга: пролегомени до оцінки Василя Стуса. Канон та іконостас: Літературно-критичні статті. Київ: Час, 1997. С. 157-174.

4. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість. Київ: Факт, 2005. 368 с.

5. https://uk.wikipedia.org/wiki

6. https://surl.li/egwwtz

7. https://surl.li/stenju

Геряк Оксана Миколаївна, викладач англійської мови,
ДПТНЗ «Новороздільського професійного ліцею»

Тема уроку: Cooking instructions. Working with a recipe text. Кулінарні інструкції. Робота з рецептом.

Мета уроку:

Навчальна: узагальнити та систематизувати знання здобувачів освіти про їжу та харчування; формувати навички читання автентичного професійного тексту (рецепта); активізувати та розширити кулінарну лексику; навчити розуміти й відтворювати алгоритм приготування страви.

Розвивальна: удосконалити навички смислового читання; розвивати навички усного професійного мовлення, пам'ять, увагу; удосконалювати навички роботи в парах і групах; формувати самостійність та уважність під час виконання завдань.

Виховна: виховувати відповідальне ставлення здобувачів освіти до обраної професії; формувати інтерес до здорового способу життя та культури харчування; сприяти розвитку самостійності та креативності, зацікавити здобувачів освіти вивчати іноземну мову.

Розвиток компетентностей:

Комунікативної: розуміння та використання лексики й мовних структур, пов'язаних із приготуванням страв; робота з усними та письмовими інструкціями рецепта.

Професійно-практичної: уміння читати та виконувати автентичний рецепт, дотримуючись послідовності кулінарних дій, наближених до реальних виробничих умов.

Інформаційної: аналіз тексту рецепта та візуальних матеріалів (інгредієнти, фото страви), зіставлення текстової й зорової інформації.

Соціальної: робота в парах і групах, взаємодія та відповідальність за спільний результат під час виконання навчальних завдань.

Уміння навчатися впродовж життя: здобувачі освіти вчаться самостійно виконувати інструкції за рецептом, контролювати результат та застосовувати набуті знання в повсякденному житті.

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: професійна підготовка (кухар, кухар-кондитер)**,** основи здорового харчування**,** технологія приготування їжі.

Обладнання та матеріали: роздрукований рецепт, фото готової страви та інгредієнтів, картки з лексикою (verbs / ingredients), картки із завданнями, мультимедійний проєктор, презентація (Power Point).

Епіграф:

Кулінарія – як любов: або з головою, або ніяк.
Harriet Van Horne

The Procedure of the lesson/ Перебіг уроку

I. INTRODUCTION/ ***Підготовка до сприйняття іншомовного мовлення.***

1. Greeting/ *Привітання.*

Teacher

Hello, dear students! I'm glad to see you at our lesson today. I hope you are feeling well. Take your seats and get ready for the lesson. Tell me, please, who is absent today? What's the date today?

2. Checking on homework / *Перевірка домашнього завдання.*

Teacher

In previous lessons we spoke about cooking verbs, ingredients and recipes. Your homework was to group the vocabulary into three columns. The first column is for cooking verbs, the second one is for ingredients and the third column is for cooking equipment. So, who would like to answer first?

Cooking verbs	Ingredients	Equipment

Cooking verbs – Suggested answers/очікувані відповіді: grate, pour, whisk, peel, squeeze, slice, chop, fry, sauté, sprinkle, bake, boil, carve, chop, stir, mash, cut, roast.

Ingredients – Suggested answers/очікувані відповіді: meat, cheese, eggs, potato, garlic, lemon, tomatoes, sugar, salt, flour, parsley, butter, fish, caviar.

Equipment – Suggested answers/очікувані відповіді: bowl, plate, pot, cup, mug, frying pan, sauté pan, knife, spoon, lid.

Teacher

Thanks, students. You did a great job. After the lesson I'll take your exercise books and check homework.

3. Announcement the aim and theme of the lesson / *Повідомлення теми та мети уроку.*

Teacher

Today we are going to work with a real cooking recipe. The topic of our lesson is «Cooking Instructions. Working with a recipe text». During the lesson you will learn professional cooking vocabulary. We will practice reading instructions and explaining cooking steps. We'll also practice reading and improve your speaking skills. And we'll practice working in pairs and groups. By the end of the lesson you will be able to understand and adapt a recipe.

The motto of the lesson is proverb**:**

Cooking is like love. It should be entered into with abandon or not at all.

Harriet Van Horne

(Здобувачі освіти зачитують девіз уроку, перекладають)

Now let's begin our lesson. Write down today's date and theme into your exercise books.

4. Warming up and motivation / *Мотивація та введення в іншомовну атмосферу.*

Teacher

Today we will work with a real recipe. Cooking instructions are not only about food – they are about following steps, being accurate and responsible for the result. These skills are very important for your future profession and everyday life. When you can understand a recipe in English, you can work with international sources, modern menus and professional kitchens.

So today's lesson will help you use English as a real working tool.

Look at the picture on the board. This is a dish called "Steamed cod with lime and fish sauce sprouts". Answer the following questions:

- What ingredients can you see in this picture?

Suggested answers/очікувані відповіді: fish or piece of meat, rice, cabbage, lime, lemon, salt, garlic, onion, coriander, sesame seeds, butter or sunflower oil.

- Is this dish healthy or unhealthy?

Suggested answers/очікувані відповіді:

I think,…

As for me,…

In my opinion, this dish is healthy, because…

- Would you like to try this dish? Why or why not?

Suggested answers/очікувані відповіді: I would you like to try this dish…

II. MAIN PART/ ***Основна частина.***

1. **Presenting vocabulary /** *Презентація лексики*.

Teacher

Now we are going to work with vocabulary. Write down new words and phrases in your exercise books.

Steamed – steamed food has been cooked using steam/ на пару
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/steamed

cod – a large sea fish that can be eaten, or the meat of this fish/ риба тріска
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cod

fillet – a piece of meat or fish without bones/ філе
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fillet

zest – (cooking) outer peel of citrus fruit used as flavouring/ цедра
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=zest

flake – a small, thin piece of something, especially if it has come from a surface covered with a layer of something/ пластівець, шматочок чогось, луска
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flake

chopped – (cooking) cut or diced into small pieces/ подрібнений, нарізаний
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=chopped

drizzle – (*cooking*) decorative liquid pattern on food/ поливати, збризкувати
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=drizzle

recipe – (*cooking*) set of instructions for preparing a dish/ рецепт
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=recipe
sauce – (*cooking*) liquid or semi-liquid served with food/ соус
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=sauce
pour – (*liquid*) cause liquid to flow from a container/ наливати
https://www.reverso.net/text-translation#sl=eng&tl=ukr&text=pour
frying pan – a flat metal pan with a long handle, used for frying food/ сковорідка
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/frying-pan

2. **Vocabulary practice/** *Практикування лексики*.

Teacher

Now we are going to practice lexical unites. Complete the recipe with the words from the box. (Павлюк А.В., Карп'юк О.Д. English 11 Workbook. Standard level., Ex.12, p.49)

add, bake, boil, chop, dish, flour, fry, mash, minced, oven, peel, stir

Ingredients
300 g (1) _____ beef
300 g potatoes
1 large onion
1 carrot 2-3 chopped tomatoes
300 ml beef stock tablespoon of (2) _____
Butter, salt, and pepper
(3)_____the potatoes and (4)_____ until just cooked. Then (5) _____them with butter. (6)_____ the onion and carrot. (7)_____ the meat and vegetables quickly, then (8)_____ in the flour and cook for one minute. (9)_____ the stock, tomatoes, salt and pepper, and let it all cook slowly for 20 minutes. Then put it in a large (10)_____ cover with the mashed potato and some butter, and (11) _____in a hot (12) _____ for 30 minutes.

Keys: *1 – minced, 2 – flour, 3 – peel, 4 – boil, 5 – mash, 6 – chop, 7 – fry, 8 – stir, 9 – add, 10 – dish, 11 – bake, 12 – oven.*

Teacher

You did a great job. The next task will be matching. ***(Worksheet 1)***
Match the words (1–8) with their meanings (A–H).

1. steamed ___	A. A method of cooking using hot steam
2. sprouts ___	B. A salty sauce made from fermented fish
3. chopped ___	C. Small young vegetables
4. fillet ___	D. Cut into small pieces
5. sauce ___	E. A piece of fish without bones
6. fresh ___	F. Having a clean and light taste
7. recipe ___	G. A set of instructions for cooking
8. fish sauce ___	H. A liquid added to food for flavour

Keys: 1 – A, 2 – C, 3 – D, 4 – E, 5 – H, 6 – F, 7 – G, 8 – B.

Teacher

You are right, your answer is correct. Are you ready to move on? Let's go.

3. Reading/ *Читання*

Teacher

Let's change our activity a bit. Read the recipe text and do the exercises to practice and improve your reading skills.

Pre-reading activity

Teacher

Please take the next worksheet. Here you have an interesting task. Match the words and pictures. ***(Worksheet 2)***

Salt flakes ☐

Cod fillets ☐

Sauté pan ☐

Sesame seeds ☐

Brussels sprouts ☐

Steamed ☐

1	2	3	4	5	6

While-reading activity.

Teacher

So, you have some minutes to read this recipe text. ***(Worksheet 3)***

https://surl.li/fpuefq

Steamed cod with lime & fish sauce sprouts

- Serves 4
- Course Main meal
- Prepare 10 mins
- Cook 15 mins
- Total time 25 mins

Ingredients:

2 x 240g packs 2 Icelandic cod fillets

2 unwaxed limes, zest and juice

3 tbsp fish sauce

1 clove garlic, finely chopped

20g piece ginger, peeled and finely chopped

1½ tbsp caster sugar

1 tbsp vegetable or sunflower oil

400g Brussels sprouts, trimmed

2 tbsp sesame seeds

2 x 250g packs sticky or jasmine rice

Method:

1. Set a saucepan and steaming basket over a medium-high heat. Sprinkle the cod fillets with sea salt flakes and the zest of both limes.

2. Squeeze the juice from the limes into a small bowl. Measure 1 tbsp juice into a separate bowl and set aside. Combine the larger quantity of lime juice with the fish sauce, 3 tbsp water, the garlic, ginger and sugar.

3. Once ready, arrange the cod fillets in the steamer basket (see tip), cover with a lid and steam for 8-10 minutes, until the fish is opaque, and flakes easily. Remove the basket from the steamer and set aside.

4. While the cod cooks, put a wok or mediumlarge sauté pan over a high heat. Add the oil and, 30 seconds later, the sprouts. Fry for about 31/2 minutes, shuffling occasionally, so they colour a little. Pour in the lime and fish sauce mixture and cook for 90 seconds more, shuffling the pan so the sauce bubbles, thickens and glazes the sprouts. Stir in the sesame seeds for 30 seconds, then remove from the heat.

5. Meanwhile, cook the rice according to pack instructions. Divide between plates and top with the cod and sprouts. Scrape the glaze from the pan over the sprouts, and drizzle the reserved lime juice over the cod

Cook's tip

If you have fresh herbs (coriander, dill, mint or Thai basil), roughly chop and stir a handful through the hot sprouts at the last minute.

As steamers can be so varied, you may want to cut some baking parchment to size, prick large holes in it and use as a nonstick layer before adding the fish. If you don't have a steamer, you can put the fish on a plate, sit it in a colander and cover the top with foil. Put this over the saucepan.

Typical values per serving when made using specific products in recipe.

After-reading activity

1. Speaking practice/ *Говоріння.*

Work in pairs/ Робота в парах.

Teacher

Are you ready to practice? Let's try. Put the cooking steps in the correct order and give answer the questions below. Work in pairs, please. ***(Worksheet 4)***

Task 1. Put the cooking steps in the correct order and give answer the questions.

_____ Steam the cod for 8–10 minutes. A

_____ Add sauce and stir. B

_____ Serve with rice. C

_____ Fry the sprouts in a pan. D

_____ Sprinkle the fish with salt and lime zest. E

_____ Prepare the sauce with lime juice, fish sauce, garlic and ginger. F

1. Explain one step to your partner.

2. Which step is the most important? Why?

Keys: 1 – E, 2 – A, 3 – F, 4 – D, 5 – B, 6 – C.

Task 2.

Teacher

Answer the following questions.

1. Why is steaming considered a healthy cooking method?
2. What ingredients are combined to make the sauce?
3. What herbs can be added to give extra flavour to the sprouts at the last minute?
4. Would you recommend this dish to your friends? Why or why not?

Teacher

Thank you. Your answers are correct and really helpful for today's lesson.

2. Writing practice/ *Письмо.*

Reading Test / *Перевірка читання.* ***(Worksheet 5)***

Teacher

Read the recipe text again. You will do the next task independently for a marks. After completing the task, hand in your work. At the next lesson, I will inform you of the results. Take the worksheet 5, please.

Task 1. True / False (6 points)

Read the recipe text and decide if the statements are True (T) or False (F).

Write T or F.

1. The dish can be prepared and cooked in about 30 minutes. _____
2. The recipe is intended for four people. _____
3. The cod is fried before it is served. _____
4. Lime juice gives the dish a fresh taste. _____
5. Fish sauce is used to add flavour to the dish. _____
6. The dish is healthy because it contains a lot of fat. _____
7. Vegetables are served together with the fish. _____
8. Steaming is the main cooking method used in the recipe. _____

Key: 1 – True, 2 – True, 3 – False, 4 – True, 5 – True, 6 – False, 7 – True, 8 – True.

Task 2. Multiple Choice (6 points)

Choose the correct answer A, B or C.

1. How long does it take to prepare the dish?

A ☐ 15 minutes

B ☐ 10 minutes

C ☐ 25 minutes

2. How is the cod cooked?

A ☐ Fried

B ☐ Baked

C ☐ Steamed

3. Which ingredient gives the dish a citrus flavour?

A ☐ Lemon

B ☐ Vinegar

C ☐ Lime

4. What type of sauce is used in the recipe?

A ☐ Soy sauce

B ☐ Fish sauce

C ☐ Tomato sauce

5. What is served together with the cod?

A ☐ Rice

B ☐ Potatoes

C ☐ Sprouts

6. What is used to season the cod before steaming?

A ☐ Pepper and herbs

B ☐ Sea salt flakes and lime zest

C ☐ Fish sauce only

7. How can the dish best be described?

A ☐ Heavy and spicy

B ☐ Light and fresh

C ☐ Sweet and creamy

8. Why is this dish considered healthy?

A ☐ It is contains a lot of fat

B ☐ The fish is cooked by frying

C ☐It is low in fat and steamed

Keys: 1 – B, 2 – C, 3 – C, 4 – B, 5 – A, 6 – B, 7 – B, 8 – C.

III. PRODUCTION/ *Застосування знань.*

1. **Group work / Make Project***/ Робата в групах/ Проєкт*

Teacher

Now you will work in groups (three groups with a group leader). Create your own simple recipe. Write the ingredients, cooking verbs and cooking time. Be ready to explain your recipe. Use the table below to make presentation according to the plan. (Worksheet 6)

*1) Name of dish/ назва страви*_____

2) main ingredients/ основні інгредієнти _____

3) cooking verbs/ кулінарні дієслова _____

4) cooking time/ час приготування _____

5) cooking method/ метод приготування _____

6) *equipment/ необхідне кухонне приладдя* _____

7) *dish healthy/unhealthy страва корисна/шкідлива*_____

8) *Say why people should try it.* _____

Здобувачі освіти презентують ідеї.

IV. FINAL PART/*Підсумок уроку.*

1. Suggested homework/ *Домашнє завдання.*

Teacher

For homework, write a short recipe of your favourite dish in English. Use cooking verbs and simple instructions.

2. Summarizing / *Підбиття підсумків уроку.*

3. Reflection/ *Рефлексія.*

Teacher

We have come to conclusions. I would like you to share your thoughts about today's lesson.

- What have you learned today?
- What new words or phrases did you learn today?
- What was the most interesting task for you?
- What was difficult for you?
- Why are cooking instructions important for your future profession?

Teacher

Everyone will receive marks for their homework. I'll tell them in the next lesson. You all worked really hard today. Well done. Your marks are …

Thank you very much for being here today. It was a great pleasure working with you and I hope you enjoyed it too.

See you in the next lesson. Have a nice day. Take care!

Список використаних джерел

1. Павлюк А.В., Карп'юк О.Д. Англійська мова. Робочий зошит.Workbook 11. Рівень стандарту. – Тернопіль: «Лібра Терра», 2011 – 128 с.

2. Підручник For Real Beginner B. Student's Book. By Martyn Hobbs and Julia Starr Keddle, Helbling Languages, 2012.

3. Waitrose & Partners. Weekend, Issue 774 | 11 December 2025, p.39 – (p.13).

4. https://surl.li/oajawt

5. https://dictionary.cambridge.org/

6. https://wordart.com/ci2nyct6khm6/cooking

7. https://wordart.com/gloxzvis1hwp/cooking-equipment

8. https://wordart.com/9cbnzdig4e4n/ingredients

9. https://surl.lt/tnnwcy

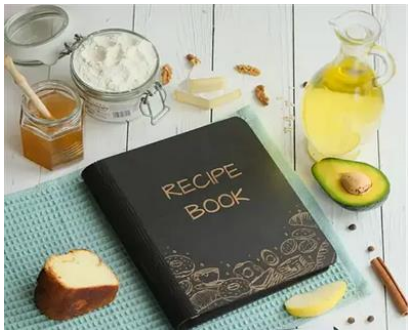

Максимович Марина Степанівна, викладач хімії
Турківського професійного коледжу

Позакласний захід «Хімія у професіях»

Мета заходу:

привернути увагу студентів до питання важливості вибору професії; надати студентам уявлення про різноманітність хімічних професій; формувати вміння застосовувати теоретичні знання для пояснення та розв'язання практичних завдань; узагальнити й систематизувати знання студентів та використання знань, умінь та навичок під час пояснення життєвих ситуацій, що можуть виникнути впродовж професійної діяльності

Формування ключових компетентностей:

✓ уміння вчитися – самоорганізовуватися до навчальної діяльності у взаємодії;

✓ соціальної – продуктивно співпрацювати з різними партнерами в парній роботі;

✓ громадянської – бережливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я людей, що поруч;

✓ спілкуватися державною, рідною мовою – лаконічно та чітко формулювати відповіді;

✓ загальнокультурної – застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати, при нагоді, рідну й іноземні мови у активній взаємодії.

Наскрізні лінії:

- здоров'я та безпека
- екологічна безпека та сталий розвиток
- підприємливість і фінансова грамотність

Кожен аспект сучасного світу – навіть політика
та міжнародні відносини – залежить від хімії.
Лайнус Полінг

Перебіг заходу

Рефлексія «Смайлик»

Вибрати смайлик, який відповідає вашому настрою і пояснити чому (за бажанням)

1

2

3

4

Створення позитивної атмосфери в колективі

Викладач

Хімія – одна з фундаментальних природничих наук.

Вивчення хімії – чудовий вибір для майбутньої професії**.** Багато галузей промисловості, особливо у виробничому та енергетичному секторах, шукають спеціалістів з дипломом хіміка. Більше того, поточна криза зміни клімату лише посилила попит на кваліфікованих хіміків у всіх сферах.

Знання з хімії необхідні здобувачам освіти незалежно від їх майбутньої спеціалізації:

- для розуміння наукової картини світу;
- забезпечать раціональну поведінку, а в багатьох випадках і елементарну безпеку в повсякденному житті та діяльності в усіх галузях виробництва;
- є основою екологічних знань, необхідних для збереження довкілля;
- необхідні для усвідомлення ролі науки у вирішенні сировинних, енергетичних, харчових та медичних проблем людства.

«Практична хімія виникла у майстернях коваля, гончара, скляра, а також у крамниці парфумера», – сказав *Жан-Батист Дюма*.

Багатьом з нас хімія в освітньому закладі здається звичайним загальноосвітнім предметом, який ніколи не знадобиться у дорослому житті. Однак представникам безлічі професій знання в області хімії просто необхідні. Які ж існують професії, пов'язані з хімією?

Сфери застосування знань різноманітні та великі: фармацевтика, медицина, будівництво, криміналістика, сільське господарство, металургія, військова та харчова промисловість, наука та інші. Чисто «хімічні» професії, такі як хіміки-технологи, інженери-хіміки, хіміки-дослідники або хіміки-аналітики потрібні як у дослідницьких установах, так і на виробництві.

Той чи інший обсяг хімічних знань потрібен представникам практично всіх технічних професій.

Хіміки потрібні в: нафтовидобувній, нафтопереробній, військовій, харчовій, хімічній промисловості, виробництві лаків, фарб і пластмас, металургії,машинобудуванні, виробництві косметики, сільському господарстві і багатьох інших сферах.

Професія хімік-еколог

Професія хіміка-еколога – це робота на перетині науки та захисту природи. Еколог досліджує, як хімічні речовини потрапляють у воду, ґрунт і повітря, визначає їхній вплив на рослини, тварин та людину. Він аналізує небезпечні сполуки, такі як важкі метали, пестициди чи продукти нафти, прогнозує наслідки забруднень і шукає способи їхнього зменшення. Завдяки знанням хімії еколог може пояснити причини природних катастроф, контролювати діяльність промисловості та пропонувати рішення для збереження довкілля. Це професія, яка допомагає зрозуміти, як кожна дія людини впливає на планету, і нагадує: збереження природи – означає збереження життя.

Запитання: *Які знання з хімії потрібні людині, яка процює екологом? Яким чином хімікати потрапляють у наше середовище та які хімічні сполуки можуть становити загрозу для здоров'я людини?*

Професія інженер-хімік

Професія інженера-хіміка полягає у тому, щоб переносити хімічні реакції, які відбуваються в природі або створені в лабораторіях, у практичну площину

виробництва. Саме ці фахівці забезпечують виготовлення хімічних речовин та сполук для великомасштабної промисловості, постійно вдосконалюючи процеси, роблячи їх економічнішими, енергоефективнішими та менш шкідливими для довкілля. Сьогодні одним із найперспективніших напрямів діяльності інженерів-хіміків є фармакологія, виробництво косметики та побутової хімії. Усі ліки й косметичні засоби створюються саме завдяки їхній праці, адже вони знають практично все про склад, властивості та вплив цих продуктів на організм людини. Це професія, що поєднує науку, технології та турботу про якість життя.

Професія хімік-технолог

Хімік-технолог – це практична спеціалізація, яка поєднує наукові знання з виробничими процесами. Такі фахівці потрібні в багатьох галузях господарства, а також у науково-дослідних і проєктних організаціях. Вони займаються розробкою та вдосконаленням технологій, що дозволяють отримувати паливо, фарби, побутову хімію та інші матеріали, без яких неможливо уявити сучасне життя. Хімік-технолог не лише контролює якість продукції, а й шукає способи зробити виробництво більш ефективним і безпечним для довкілля. Це професія, яка щодня впливає на комфорт і розвиток суспільства.

Дослід «Якісний продукт». (Визначаємо чи присутній у виданих зразках молочних продуктів крохмаль.)

Професія біохімік

Біохімік – це фахівець, який досліджує хімічні процеси в живих організмах. Професія виникла на стику хімії та біології, тому має широкий спектр застосування: від фармакології та сільського господарства до генетики, екології й криміналістики.

Біохімія – наука, що швидко розвивається, і саме тому біохіміку важливо постійно вдосконалювати свої знання та навички, щоб залишатися затребуваним спеціалістом. Без глибоких знань у галузі хімії не може обійтися жодна медична спеціальність, адже саме вони допомагають зрозуміти, як працює наш організм і як різні речовини впливають на його функції. Це професія, яка поєднує науку та практику, відкриваючи нові можливості для розвитку медицини й суспільства.

Хімія в професії токсиколога, криміналіста, судмедексперта

Хімія відіграє ключову роль у професіях токсиколога, криміналіста та судмедексперта. Саме ці спеціалісти проводять експертизи, які допомагають встановити істину та знайти злочинця. Вони першими входять на місце події, фіксують усі деталі, фотографують, збирають відбитки пальців, оглядають і ретельно пакують речові докази. Завдяки знанням хімії вони можуть визначити склад невідомих речовин, виявити сліди отруйних сполук чи наркотиків, встановити час і обставини смерті, а також розкрити приховані сліди, які не видно неозброєним оком.

Хімія допомагає перетворити невидиме у видиме, що дає величезну перевагу тим, хто шукає правду. Це професії, де наука стає інструментом справедливості й захисту суспільства.

За однією знайденою волосиною криміналіст зможе визначити групу крові, стать і приблизний вік його володаря.

Як судовий хімік, ви будете аналізувати речові докази та зразки, надані правоохоронними органами для розкриття злочинів.

Якщо ви станете токсикологом, вашою основною роботою буде вивчення безпеки та біологічного впливу ліків, хімікатів, агентів та інших речовин на живі організми.

Дослід «Папілярний відбиток».

Будь-який детектив повинен за описом визначити про яку речовину йде мова.

Його вміст у водах світового океану приблизно 8 млрд. тонн. Найбільший самородок 112кг. Через нього велись кровопролитні війни. Про яку речовину йде мова? (Аурум).

Хімія в професії лаборанта

Лаборант – це науково-технічний співробітник лабораторії певної установи чи освітнього закладу, який виконує аналізи та перевірки зразків. Наприклад, робота лаборанта хімічного аналізу полягає у визначенні якісного та кількісного складу речовини, сировини чи готової продукції за допомогою хімічних і фізичних методів. Завдяки їхній праці можна виявити невідповідності стандартам і гарантувати безпеку та якість продукції, яка потрапляє до споживача. Результати досліджень, проведених лаборантом, мають велике значення для промисловості, медицини та науки, адже вони контролюють якісні показники й допомагають удосконалювати виробничі процеси. Це професія, що поєднує точність, відповідальність і практичне застосування хімії у щоденному житті.

Запитання: *Які знання з хімії потрібні для цієї професії?*

(Для роботи лаборанта потрібні базові й прикладні знання з хімії. Насамперед це неорганічна та органічна хімія – розуміння властивостей речовин: кислот, лугів, солей, органічних сполук. Важливими є знання з аналітичної хімії, адже лаборант проводить якісний і кількісний аналіз, визначає склад зразків та виявляє домішки. Необхідні знання із правил зберігання та використання отруйних речовин. Правила охорони праці під час роботи в хімічних лабораторіях...).

Хімія в професії лікаря

Хімія в професії лікаря має надзвичайно важливе значення, адже саме вона допомагає зрозуміти, як функціонує організм людини та як різні речовини впливають на його життєдіяльність. Лікар використовує знання з біохімії для діагностики хвороб, аналізу складу крові, сечі чи інших біологічних рідин. Фармакологічна хімія дозволяє правильно призначати ліки, розуміти їхній склад, дію та можливі побічні ефекти. Токсикологічні знання допомагають визначати отруєння та обирати методи лікування.

Таким чином, хімія є основою медичної практики: вона дає лікарю інструменти для лікування, профілактики та підтримки здоров’я людини. Це професія, яка поєднує науку й гуманність, адже головна мета лікаря – допомогти людині та зберегти її життя.

Запитання: *Які знання з хімії потрібно знати лікареві?*

(Лікарю потрібні знання з хімії, щоб розуміти перебіг хімічних реакцій в організмі та біосистемах, встановлювати механізми взаємодії лікарських речовин і їхні трансформації в живих організмах. Він має вміти проводити хіміко-токсикологічні дослідження для діагностики гострих отруєнь, наркотичного чи алкогольного сп'яніння. Також важливі знання про синтетичні полімерні матеріали, які використовуються у медицині – одноразові шприци, протези внутрішніх органів, штучні клапани серця, зуби й інші імпланти. Окрім цього, лікар повинен знати про синтетичні замінники крові – високомолекулярні сполуки, такі як полівініловий спирт чи полівінілпіролідон, які за своїми властивостями близькі до плазми крові.).

Хімія у професії ветеринара

Хімія у професії ветеринара також має велике значення, адже саме вона допомагає зрозуміти процеси, що відбуваються в організмі тварин, дію ліків та механізми взаємодії клітин. Ветеринар використовує знання хімії для діагностики, лікування та профілактики хвороб, а також для контролю за правильним застосуванням хімічних речовин у сільському господарстві. Це важливо, бо небезпечні сполуки можуть накопичуватися в організмах тварин і зрештою потрапляти в харчові продукти. Крім того, ветеринар здійснює санітарний контроль м'яса, молока та інших продуктів тваринного походження, забезпечуючи їхню безпечність для людини. Таким чином, хімія є основою професії ветеринара, яка поєднує любов до тварин із відповідальністю за здоров'я суспільства.

Виконаємо дослід. У вас є три пронумеровані пробірки. Візьміть їх і визначте, де знаходиться луг.

Перед виконанням роботи повторимо правила техніки безпеки.

1. Не можна брати речовини руками і пробувати їх на смак.
2. Коли ви випробовуєте речовину на запах не підносьте близько до обличчя.
3. Користуйтеся малими кількостями речовин 1-2 мл.
4. Не використовуйте незнайомі речовини.

Такими правилами користується у своїй роботі – фармацевт.

Хімія у професії фармацевт

Хімія у професії фармацевта має ключове значення, адже саме вона лежить в основі створення та контролю лікарських препаратів. Фармацевт (провізор) займається розробкою, тестуванням і виготовленням ліків, а також відповідає за їхню якість та безпечність. Знання хімії допомагають йому розуміти склад лікарських речовин, механізми їхньої дії та можливі побічні ефекти.

Фармацевт повинен бути уважним і відповідальним, адже він контролює призначення лікаря, консультує пацієнтів щодо правильного застосування медикаментів і стежить за тим, щоб ліки приносили користь, а не шкоду. Це професія, яка поєднує науку й турботу про здоров'я людини, роблячи фармацевта важливим посередником між медициною та пацієнтом.

Завдання: В аптеці відклеїлись етикетки, в одній баночці знаходився магній сульфат, який заспокійливо діє на нервову систему, в другій –кальцій хлорид, який допомагає при кровотечах. Визначимо їх.

Лікарські препарати – це складні за хімічною будовою органічні речовини або їх суміші (хімічні антисептичні речовини).

Завдання: укажіть формулу спирту.

A C_2H_5OH B H_3PO_4 C CH_3Br D CH_4

Хімія у професії косметолога

Хімія у професії косметолога має велике значення, адже саме вона допомагає зрозуміти склад косметичних засобів, їхню дію на шкіру та можливі реакції організму. Дерматокосметолог, маючи медичну освіту, може визначити тип і стан шкіри, причини проблем та підібрати відповідні процедури й препарати. Знання хімії дозволяють йому правильно застосовувати засоби догляду, уникати алергічних реакцій та досягати бажаного ефекту.

У сфері пластичної хірургії хімія також незамінна: вона лежить в основі створення сучасних матеріалів для імплантів, протезів і засобів для відновлення тканин. Таким чином, хімія стає фундаментом професії косметолога й пластичного хірурга, адже саме вона забезпечує безпечність процедур і ефективність результатів, допомагаючи людям виглядати привабливіше та почуватися впевненіше.

Запитання: *Які знання з хімії потрібні у цій професії?*

(Він має розуміти склад і властивості речовин, які входять до складу кремів, масок, сироваток та інших препаратів, знати, як вони взаємодіють зі шкірою та клітинами організму. Важливими є знання з біохімії для розуміння процесів у клітинах, фармакологічної хімії – щоб оцінювати дію активних компонентів і можливі побічні ефекти, а також токсикології – для визначення безпечності засобів і запобігання алергічним реакціям. Крім того, косметолог має орієнтуватися в матеріалознавстві, адже сучасна косметологія та пластична хірургія використовують полімери й інші синтетичні матеріали. Усе це забезпечує ефективність і безпечність процедур, які він проводить).

Хімія у професії електрогазозварника та слюсаря з ремонту колісних транспортних засобів

Хімія у професіях електрогазозварника та слюсаря з ремонту колісних транспортних засобів відіграє ключову роль, адже ці спеціалісти постійно працюють із металами та їхніми сплавами. Знання хімії потрібні для розуміння властивостей металів – таких як залізо, алюміній, магній, кальцій, вольфрам чи ртуть – та їхньої поведінки під час нагрівання, зварювання чи механічної обробки.

Електрогазозварник має знати процеси окиснення, корозії та утворення нових сполук під час зварювання, щоб забезпечити міцність і довговічність конструкцій. Слюсар, у свою чергу, застосовує хімічні знання для вибору

мастил, антикорозійних покриттів і матеріалів, які гарантують надійність ремонту транспортних засобів.

Таким чином, хімія є невід'ємною частиною цих професій, адже вона допомагає зрозуміти, як поводяться метали та матеріали, і забезпечує якість та безпеку роботи.

Запитання: *Які знання з хімії потрібні у цій професії?*

(Спеціаліст має знати процеси окиснення та корозії, щоб правильно захищати деталі від руйнування. Важливими є знання про хімічні процеси, що відбуваються під час зварювання, адже вони впливають на якість і довговічність шва. Крім того, необхідно орієнтуватися в матеріалознавстві та технічній хімії – для вибору мастил, покриттів і антикорозійних речовин, які забезпечують надійність ремонту та експлуатації транспортних засобів..

Запитання: *Що потрібно зробити, щоб знизити шкідливість автомобільних викидів і хімічних рідин?*

(Підвищити якість двигунів; встановити пристрої (каталізатори), що знижують концентрацію шкідливих речовин у вихлопних газах; шукати нові види палива; бути обережними і уважними при виборі, використанні хімічних рідин, дотримуючись усіх заходів безпеки з ними)

Хімія в професії будівельника

Склалося так, що в нашій країні будівельники рідко замислюються над тим, з чого виготовлений той чи інший матеріал і як він впливає на здоров'я людини. Оздоблювальні матеріали часто приваблюють сучасним виглядом і практичністю – вони модні, довговічні, легко миються. Проте за зовнішньою привабливістю інколи приховується небезпека, яка може непомітно підривати наше здоров'я.

Деякі синтетичні матеріали виділяють у навколишнє середовище пари різноманітних хімічних речовин – фенолу, формальдегіду, толуолу, бензену та інших сполук. Їх тривалий вплив здатен спричиняти розвиток хронічних захворювань, алергічних реакцій, проблем із дихальною та нервовою системами. На жаль, доступної та зрозумілої інформації про екологічність будівельних і оздоблювальних матеріалів досі недостатньо.

Додатковою проблемою є прагнення зробити ремонт швидко й недорого, тоді як виробники та продавці зацікавлені у великих обсягах продажів. У рекламних матеріалах зазвичай наголошують на перевагах продукції, замовчуючи можливі ризики для здоров'я. Безумовно, більшість оздоблювальних матеріалів мають екологічні сертифікати. Проте встановлені норми зазвичай стосуються окремого виду матеріалу. У реальних умовах в одному приміщенні може використовуватися десяток різних матеріалів, і сукупний вплив їхніх випарів практично неможливо точно передбачити або підрахувати.

Сьогодні до складу багатьох будівельних матеріалів входить майже вся таблиця Менделєєва. Не кожен замислюється над тим, що в стінах і стелі власної квартири може приховуватися небезпека, яка за масштабами не поступається іншим екологічним загрозам.

До оздоблювальних матеріалів належать лаки, фарби, вироби із синтетичних смол, пластмасові конструкції, а також покриття, виготовлені з різноманітних сухих будівельних сумішей. Саме тому, обираючи матеріали для ремонту, важливо звертати увагу не лише на їхню ціну та зовнішній вигляд, а й на показники безпеки та екологічності.

Запитання: *Чим небезпечні для нас бетонні плити?*

(Не пропускають повітря і посилюють електромагнітні хвилі. А залізобетон, в свою чергу, ще й екранує електромагнітне випромінювання. Бетонні плити виділяють в атмосферу квартири радіоактивні гази: радій і торій).

Чим небезпечна для нас керамічна плитка?

*(*Здебільшого вона не буде джерелом шкідливих речовин. Чого не можна сказати про клей, який буде застосовуватися для її кріплення. Він може таїти в собі толуол і фенол).

Чим небезпечні для нас пластикові вікна і двері?

(Окрім стандартних забруднювачів у 25% випадків у них нерідко виділяються діоксини. Це дуже сильні токсичні речовини, одні з найпотужніших канцерогенів, які порушують ріст клітин організму і викликають мутаційні реакції в них, аж до загибелі клітин. Ці отруйні речовини негативно впливають на багато тканин організму, особливо на кровоносну і репродуктивну системи. Вплив діоксинів порушує нормальний перебіг вагітності і розвиток плоду).

Чим небезпечні для нас меблі, виготовлені з ДСП? (Деревостружкової плити)

(Шкідливі тим, що цей будівельний матеріал виділяє формальдегід – потенційний канцероген. Він може призвести до розвитку раку горла або носа. З видимих нездужань – викликає головний біль, нудоту, подразнює верхні дихальні шляхи, провокує алергію)

Як і де у будівництві використовується:

✓ Фенол

(Використання лаків, фарб і лінолеуму призводить до 10-кратного перевищення рівня гранично допустимої концентрації фенолу. Особливо небезпечним є використання в приміщенні лаків і фарб, призначених тільки для зовнішніх робіт, дозволених до використання на відкритому повітрі)

✓ Радіоактивне випромінювання

(Деякі будівельні конструкції можуть включати в себе природні матеріали, що містять радіонукліди, які набагато перевищують діючі норми радіаційної безпеки. Досить часто при ремонті будинків використовується суміш бетону і гранітного щебеню, яка має високий радіаційний фон. Окрім цього, причиною надмірного радіоактивного випромінювання можуть бути деякі види поширених, в даний час, фосфоресцентих шпалер (які світяться у темряві).

✓ Молекули стиролу

(Основним джерелом виділення стиролу є теплоізоляційні пінопласти, облицювальний пластик, лінолеум, а також лаки, фарби і клеї. Окрім цього,

значно підвищує концентрацію стиролу в повітрі оздоблення стін і стель сухою вагонкою).

✓ Аерозолі важких металів

(Деякі види шпалер і килимові покриття акумулюють в собі величезну кількість аерозолів важких металів).

Хімія у професії перукаря

Сучасний перукар у своїй роботі користується інструментами та засобами, що складаються з різних хімічних сполук або створені завдяки застосуванню хімічних знань і навичок. Найчастіше це фарби для волосся, засоби для його освітлення та препарати для завивки.

Фарби для волосся

Фарби для волосся бувають трьох типів: перманентні, напівперманентні і відтінкові. Існують також натуральні барвники.

Запитання:

Який тип реакції відбувається під час фарбування волосся?

(Під час фарбування волосся відбувається окиснювальна реакція. Принцип фарбування волосся незалежно від типу фарби грунтуватиметься на окисно відновних реакціях).

Який основний компонент фарб?

(Основним компонентом сучасних фарб для волосся є перекис водню, що виконує роль окисника).

При фарбуванні волосся які інструменти повинен мати перукар? Як вони пов'язані з хімією?

(Пластмасові затискачі для волосся, пензлик для нанесення фарбника, гребінець з пластмасовим хвостиком для відділення пасм, поліетиленові рукавички, фарба. Сировиною для виготовлення даних інструментів є переважно продукти нафтохімії).

Які хімічні компоненти фарби ви можете назвати?

(Деякі компоненти з складу крем-фарби:

Aqua – вода – H_2O

Ammonium Sulfate – амоній сульфат – $(NH_4)_2SO_4$

Sodium Hydrosulfite – гідросульфіт натрію – $Na_2S_2O_4$

Sodium Sulfite – сульфіт натрію – Na_2SO_3

Sodium Erythorbate – еритробат натрію – $C_6H_7NaO_6$

Cetearyl Alcohol – цетеариловий спирт – $CH_3(CH_2)_{14}CH_2OH$.

Деякі компоненти з складу окисника:

Aqua – вода – H_2O

Hydrogen Peroxide – перекис водню – H_2O_2

Sodium Stannate – станат натрія – Na_2SnO_3

Cetearyl Alcohol – цетеариловий спирт – $CH_3(CH_2)_{14}CH_2OH$.

Хімічна завивка

Процедура, в ході якої за допомогою спеціальних агрессивно діючих препаратів руйнуються звязки у структурі білка, з'являється можливість змінювати форму волосся

Запитання: ***Які знання з хімії потрібні у цій професії?***

(Перукареві необхідні ґрунтовні знання з хімії, адже більшість професійних процедур безпосередньо пов’язані з використанням хімічних речовин. Насамперед він повинен розуміти будову та хімічний склад волосся. Волосся складається переважно з білка кератину, а також містить воду й ліпіди, тому будь-який хімічний вплив – фарбування, освітлення чи завивка – змінює його структуру.

Важливим є розуміння кислотно-лужного балансу (pH). Різні засоби для догляду за волоссям мають різний рівень pH: лужні речовини відкривають кутикулу волосини, що дає змогу барвнику проникнути всередину, а кислі – сприяють її закриттю та відновленню блиску. Без знання цих процесів неможливо правильно підібрати шампуні, фарби та засоби для догляду.

Окреме значення мають знання про окисно-відновні реакції, які лежать в основі фарбування та освітлення волосся. Під час цих процедур використовують окисники, зокрема перекис водню, що змінює природний пігмент волосся. Перукар повинен знати, як правильно змішувати компоненти та дотримуватися пропорцій, щоб досягти бажаного результату й не пошкодити волосся.

Також необхідно знати властивості різних хімічних речовин, їхню дію на волосся та шкіру голови, можливі алергічні реакції й правила безпечного використання. Не менш важливими є знання про дезінфекцію та стерилізацію інструментів, адже для цього застосовуються спеціальні хімічні засоби, що знищують мікроорганізми).

Отже, знання з хімії допомагають перукареві працювати професійно, безпечно та якісно, забезпечуючи здоров’я і красу волосся клієнтів.

Хімія у професії кухаря, кондитера

Більшість продуктів ми споживаємо не в сирому, а в обробленому вигляді. Під приготуванням їжі зазвичай маємо на увазі смаження, варіння, тушкування, запікання, подрібнення та змішування інгредієнтів. Навколо цих процесів існує чимало міфів: чи справді сирі овочі та фрукти корисніші, чи потрібно їсти яблуко зі шкіркою, як змінюється поживна цінність продуктів під час термічної обробки? Відповісти на ці запитання допомагає хімія.

Приготування більшості страв ґрунтується на хімічних процесах. Саме тому кухареві й особливо кухарю-кондитеру необхідні знання з хімії. Фахівець повинен розуміти, як змінюються смак, колір, аромат і консистенція продуктів під впливом температури, кисню, вологи чи механічної обробки.

Під час термічної обробки в продуктах відбуваються складні хімічні реакції. Нагрівання може руйнувати одні речовини та утворювати інші, змінювати структуру білків, жирів і вуглеводів. Частина вітамінів дійсно може руйнуватися під дією високої температури, проте водночас деякі поживні речовини стають доступнішими для засвоєння організмом. Отже, вплив теплової обробки не є однозначним і потребує наукового пояснення.

Ще одним важливим видом хімічних процесів у кулінарії є ферментація. Під час бродіння за участю мікроорганізмів утворюються нові сполуки, що надають продуктам особливого смаку, аромату та підвищують їхню харчову цінність.

Таким чином, кулінарія тісно пов’язана з хімією. Розуміння хімічних процесів допомагає не лише готувати смачні страви, а й зберігати їхню користь для здоров’я.

Запитання: ***Назвіть приклади ферментації продуктів які вам відомі?***

За складним і «науковим» терміном знаходиться звичайне маринування і квашення. З точки зору хімії, квашена капуста – ферментований продукт.

Що таке лактобактерії?

(Лактобактерії – це корисні молочнокислі бактерії роду Lactobacillus, які перетворюють лактозу на молочну кислоту. Вони використовуються для виготовлення йогурту, кефіру, сиру та інших кисломолочних продуктів і допомагають підтримувати здорову мікрофлору кишечника.).

Розкажіть процес створення йогуртів, сирків, кефіру, сметани з точки зору кухаря, на основі знань хімії.

(З погляду кухаря, який розуміє хімію процесів, виготовлення йогурту, сирків, кефіру та сметани ґрунтується на ферментації молока – тобто молочнокислому бродінні.

Основою всіх цих продуктів є молоко, що містить білок казеїн, молочний цукор (лактозу), жири й мінерали. Після додавання закваски – спеціальних молочнокислих бактерій – починається хімічний процес: бактерії перетворюють лактозу на молочну кислоту. Підвищення кислотності призводить до згортання білка казеїну, унаслідок чого молоко густішає й утворюється згусток.

Для йогурту молоко пастеризують, охолоджують до певної температури та додають закваску; під час витримування утворюється ніжна, однорідна текстура. Кефір готують із використанням кефірних грибків – тут, крім молочнокислого бродіння, відбувається ще й слабке спиртове, тому з’являється легка газованість. Сметану отримують сквашуванням вершків, що забезпечує більш високий вміст жиру та густу консистенцію. Для сирків згусток додатково відокремлюють від сироватки, видаляючи зайву вологу).

Отже, з хімічної точки зору, створення кисломолочних продуктів – це керований процес перетворення лактози на молочну кислоту, що змінює структуру білків і формує смак, аромат і консистенцію продукту.

У процесі приготування відбуваються і хімічні взаємодії. Які?

(Смак м’яса, наприклад, змінюється частково внаслідок складних реакцій між цукром-рибозою та амінокислотами. Свій внесок у зміну смаку вносить і окиснення атмосферним киснем. Особливо це стосується смаженої їжі).

Який хімічний процес причетний до зміни смаку? *процес гідролізу*

У деяких харчових продуктах гідроліз призводить до звільнення амінокислот і осколків нуклеїнової кислоти, які самі по собі смаку не мають, але підсилюють, роблять більш гострим той смак, яким вже володіє харчовий продукт.

Завдання: ***Оберіть формулу олеїнової кислоти***

Хімія в професії продавця

Продавець – це посередник між виробником товарів і споживачем. Він повинен добре знати продукцію, яку пропонує: її призначення, склад, властивості, правила використання та зберігання.

Продавець продовольчих товарів працює з харчовою продукцією, тому має орієнтуватися в її складі, термінах придатності, умовах зберігання та показниках якості. Важливо розуміти, як склад продукту впливає на його поживну цінність і безпечність для споживача.

Продавець непродовольчих товарів, зокрема побутової хімії, повинен знати склад і властивості засобів, їхнє призначення, правила безпечного використання, можливий вплив на здоров'я людини та довкілля. Також він має розуміти вимоги до якості товару, умови зберігання й транспортування, щоб надати покупцеві кваліфіковану консультацію.

Завдання: *Уявіть, що ви продавець і на полиці стоїть пляшка оцтової кислоти але без назви, а написана хімічна формула. Укажіть її формулу.*

Викладач

Професії, пов'язані з хімією, охоплюють надзвичайно широкий спектр діяльності – від фундаментальних наукових досліджень до прикладних технологічних розробок. Вони передбачають роботу в лабораторіях, на промислових підприємствах, у медицині, екології, енергетиці та багатьох інших галузях.

У нафтовидобувній і нафтопереробній промисловості фахівці-хіміки здійснюють контроль якості сировини та виробництва палива, досліджують його склад і властивості. У військовій сфері та нанотехнологіях вони беруть участь у створенні нових матеріалів і сучасних технологій. Особливо затребувані спеціалісти з хімії в енергетиці, адже пошук безпечних і екологічно чистих джерел енергії є одним із головних викликів сучасності. Оскільки багато традиційних видів палива забруднюють довкілля, зростає потреба в екологах, а їхня діяльність також неможлива без глибоких знань хімії.

Хімія має значення навіть у ювелірній справі. Наприклад, рубін має червоний колір, сапфір – синій, а фіаніт є оксидом цирконію. Знання складу та властивостей цих матеріалів допомагає ювелірам працювати з дорогоцінним і

штучним камінням. Багато фарб також є сполуками металів, зокрема оксидами, тому хімічні знання важливі й для художників, декораторів та дизайнерів.

Сьогодні не можна назвати жодної сфери виробництва, де б людина не стикалася з хімією. Хімічні перетворення речовин відіграють важливу роль у фізичних, біологічних, геологічних та інших процесах. На межі різних природничих наук виникають і успішно розвиваються нові, наприклад, ядерна хімія, космохімія, геохімія, агрохімія, біохімія, хімічна фізика та інші

Отже, професії, пов'язані з хімією, відіграють ключову роль у створенні нових матеріалів, лікарських препаратів, розвитку промисловості, енергетики та охорони довкілля. Водночас базові хімічні знання необхідні кожній цивілізованій людині, адже вони забезпечують екологічно грамотну поведінку в побуті, у природі та на виробництві. Незалежно від обраної професії, хімія є невід'ємною частиною практичної діяльності людини й основою сучасного технологічного прогресу.

Рефлексія "Смайлик"

Вибрати смайлик, який відповідає вашому настрою після заходу:

1

2

3

4

Список використаних джерел

1. Савчин М.М. Методика навчання хімії в школі: навч. посіб. Київ: Освіта, 2018. 304 с.

2. Цікава хімія/ Г. Штреплер. Київ : Шкільний світ, 2017, 128с.

3. Хімія для допитливих/ Л.Гузей. Харків: Ранок, 2016. 160с.

5. Коротка історія хімії / А. Азімов. Київ: Наш Формат, 2018, 256 с.

6. Енциклопедія сучасних професій / уклад. О.В. Кравченко. Харків: Основа, 2019, 256 с.

7. Освітні ресурси для вчителя хімії : веб-сайт.URL: https://surl.lu/zjhdhr

8. https://naurok.com.ua/material-do-uroku-z-temi-karnaval-profesiy-317201.html

9. https://surl.li/nnciyg

Путіліна Любов Іванівна, викладач біології та екології
ДНЗ «Новояворівське вище професійне училище»

Тема уроку: Здоровий спосіб життя, принципи й складові.

Навчальна мета: формувати поняття здоров'я та здорового способу життя, розглянути принципи і складові здорового способу життя; ознайомити з основними факторами, що зміцнюють та ослаблюють здоров'я.

Розвивальна мета: розвивати в студентів творче мислення, самостійно здобувати інформацію, знань з різних інформаційних джерел. Розвивати вміння логічно мислити та використовувати теоретичні знання, ерудицію.

Виховна мета: виховувати в студентів турботливе ставлення до свого здоров'я та звичок, які його підтримують. Формувати почуття патріотизму, розповідаючи про традиції, звичаї та обряди, що відображають спосіб життя українців..

Професійна спрямованість: виховувати в студентів усвідомлене ставлення до власного здоров'я через розуміння принципів збалансованого харчування; показати практичну цінність цих знань для професії кухаря – уміння планувати та готувати корисні страви, що підтримують здоров'я людини, виховувати відповідальність за якість та користь їжі, яку вони готують.

Обладнання:

комп'ютерна техніка, мультимедійний проєктор, презентації, відеоролики.

Методи роботи:

бесіда, розповідь, повідомлення студентів, робота з підручником, комп'ютером.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Епіграф уроку:

Здоров'я – це безцінний дар природи, воно дається, на жаль, не навіки, його треба берегти. Але здоров'я людини багато в чому залежить від її самої, від її способу життя, умов праці, харчування, її звичок.

І. П. Павлов

Перебіг уроку

І. Організаційний етап.

ІІ. Актуалізація опорних знань

- Що таке здоров'я?
- Назвіть компоненти здоров'я людини?
- Що таке фізичне здоров'я?
- Що таке психічне здоров'я?
- Що таке соціальне здоров'я?
- Які науки вивчають здоров'я людини?

ІІІ. Мотивація навчальної діяльності

Викладач

Сьогодні ми живемо в епоху, коли світ дає нам безліч можливостей, але водночас ставить серйозні виклики перед нашим здоров'ям. Швидкий ритм

життя, перекуси на ходу, стрес, який дуже збільшився з проблемами війни, недосипанням – усе це поступово виснажує організм, тому питання здорового способу життя стало надзвичайно актуальним.

IV. Вивчення нового матеріалу

План уроку:

1. Що таке здоровий спосіб життя?
2. Принципи здорового способу життя.
3. Складові здорового способу життя та їх відображення в традиціях українців.

За твердженням фахівців ВООЗ, здоров'я 50% залежить від способу життя, на 20% – від спадковості, на 20% від стану навколишнього середовища і на 10% – від медичних послуг.

Робота з апідручником (Студенти зачитують з підручника: Соболь В. Біологія і екологія, 11 кл., ст.72 що таке здоровий спосіб життя).

Викладач

Генетичний потенціал тривалості життя людини 120-140 років. Нині можна назвати 5 народостей, представники яких доживають до такого терміну. Це на Сході, в Тібеті, в Західному Китаї. Здоровий спосіб життя – це не просто відсутність хвороб. Це гармонія тіла, розуму і духу, це система щоденних звичок, спрямованих на зміцнення здоров'я, покращення самопочуття і підвищення якості життя. Здоров'я – це капітал, який ми повинні берегти, а не втрачати бездумно. І саме від нас залежить, у якому стані буде наш організм через 5-10 чи 20 років. Щоб жити здорово, потрібно дотримуватись базових принципів. Вони прості, але ефективні, якщо перетворити їх на щоденні звички.

Презентація студентки: *«Принципи здорового способу життя»*

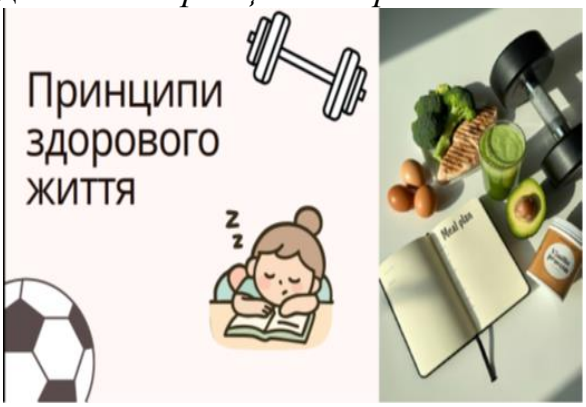

Викладач

Життя – це багатство, яке дається кожному з нас батьками. І хочеться, щоб воно було красивим і щасливим. Але можливе за умови міцного здоров'я.

Метод «Асоціативний кущ»

Визначімо основні складові здоров'я.

(*Студенти по черзі називають складову здоров'я та записують її у схему*).

Викладач

Як бачимо, однією із складових здоров'я є раціональне харчування. Харчування – це фундамент здоров'я. Те, що ми їмо, стає частиною нас самих.

«Досліджуючи причини смерті людей і тварин, я провів 17 500 розтинів», – пише американський доктор Джоел Д. Уоллач. Він дійшов висновку, що кожна

тварина і кожна людина, яка померла природною смертю, вмирає через незбалансоване харчування, тобто через дефіцит необхідних поживних речовин. Результати аналізів показують, що неправильне харчування призводить до нестачі вітамінів, мінералів та інших важливих компонентів. Не дбаючи про поповнення цих речовин у своєму організмі, ви фактично «інвестуєте» у благополуччя лікарів, а не в власне здоров'я.

Група австралійських вчених виділила 10 продуктів, регулярне вживання яких допомагає підтримувати здоров'я, енергійність і фізичну форму на довгі роки. До цієї «десятки» входять: кефір, картопля, помідори, шпинат, риба, чорний хліб, квасоля, олія, банани та цитрусові. Ці продукти сприяють нормальній роботі організму, насичують його необхідними поживними речовинами та підтримують життєву активність.

Повідомлення студентки. *Основні правила здорового харчування.*

Основні правила здорового харчування:

Їсти регулярно 3-4 рази на день у спокійній атмосфері. Основу раціону повинні становити овочі, фрукти, цільнозернисті продукти, риба, молочні продукти, горіхи. Обмежити сіль, цукор, смажені і жирні страви. Пити достатньо чистої води. Не переїдати – почуття ситості приходить через 15-20 хвилин.

Викладач

Сучасна кулінарія – це не лише про смак, а й про відповідальність. У ресторанах, школах та інших закладах кухарі формують харчову культуру нації, впливаючи на здоров'я та звички людей. Кулінар – це майстер, який через свідоме приготування їжі дарує силу, енергію та турботу про організм кожного.

Доповнення студентів про те, що може кулінар.

Презентація студентки «Роль кулінара у житті»

Рухова активність. «Життя вимагає руху» (Арістотель)

Робота з підручником (с. 75)

СТАВЛЕННЯ

Біологія + Стародавня Греція. Біг і здоров'я

Стародавні греки особливу увагу приділяли збереженню здоров'я за допомогою бігу. На стіні Форуму в Елладі було викарбувано: «*Якщо хочеш бути сильним, бігай! Якщо хочеш бути красивим, бігай! Якщо хочеш бути розумним, бігай!*», «*Якщо не бігаєш, поки здоровий, доведеться побігати, коли захворієш!*» (Горацій), «*Ніщо так сильно не руйнує людину, як тривала фізична бездіяльність*» (Арістотель).

Оцініть вплив бігу на фізичне, психічне та соціальне здоров'я людини.

Повідомлення студентки *«Гімнастика довголіття» (Амосов)*

Гімнастика довголіття

Ім'я видатного кардіохірурга і письменника Миколи Михайловича Амосова відоме багатьом. Своєю невтомною діяльністю він довів, що для стану здоров'я сам по собі вік нічого не вартий, – все залежить від людини. Маючи серйозну хворобу серця (він жив із кардіостимулятором), Амосов щоденно бігав по 10-15 км і виконував гімнастичні вправи з 3000 рухів. Завдяки такому тренуванню він до похилих літ оперував, а коли на восьмому десятку пішов на пенсію, почав дивовижний експеримент по перевірці дії фізичних навантажень на літніх людей. У віці 88 років Микола Михайлович продовжував виконувати гімнастику з 3000 рухів, причому 1200 – з гантелями. Бігав по 4 км в день. І це – після того, як йому втретє зробили дуже складну операцію на серце!

Викладач

Фізичне навантаження, рухливий спосіб життя були постійними супутниками і наших предків. «Як дитина бігає і грається, то їй здоров'я добавляється».

Рухливі ігри: «Гуси-лебеді», «Квач» тощо. Ігрища, розваги супроводжувалися різними фізичними вправами: перестрибування через вогонь на купальні свята, кусання калити в стрибках на свято Андрія… А українські танці – це своєрідні високо інтенсивні тренувальні і фізичні вправи. Козацький гопак містить у собі елементи рукопашного бою і боротьби.

Особиста гігієна

Мудрість нашого народу ще з прадавніх часів ввела компоненти гігієни та профілактики захворювань у традиції, звичаїв, обряди, ритуали. В сім'ї прищеплювали дітям елементи гігієни: тримати в чистоті тіло, одяг, постіль тощо. Немовля купали, добавляючи в купіль ароматичні трави і квіти, висловлювали дитині добрі побажання. Так у купіль хлопчику клали гілочку дуба, щоб був міцний, барвінок, щоб довго жив, Дівчаткам клали ромашку, щоб рум'яна була, калину, щоб красна була.

Презентація студентки «Козаки – приклад здорового способу життя»

Щоб краще зрозуміти, що означає здорове життя, згадаймо наших предків — українських козаків. Вони були символом сили, витривалості, мужності і дисципліни. А це все неможливо без здорового способу життя.

Як жили козаки:
Проводили більше часу на свіжому повітрі. Щодня мали фізичне навантаження — їзда верхи, плавання, бойові вправи. Не зловживали алкоголем, цінували ясний розум і тверду руку. Дбали про чистоту тіла та одягу, особливо в походах.

Викладач

Загартування дає можливість використовувати приховані можливості організму, мобілізувати захисні сили.

Перегляд відеоролика з YouTube :

Як загартовуватися без шкоди для організму?

Викладач

Відмова від шкідливих звичок, таких як ігроманія, надмірне використання гаджетів, зловживання алкоголем чи курінням, у поєднанні з розумним чергуванням праці та відпочинку, сприяє гармонійному функціонуванню організму. Такий спосіб життя допомагає підтримувати ритмічний перебіг фізіологічних процесів, зміцнює здоров’я та забезпечує високу працездатність і життєву енергію.

V. Узагальнення та систематизація знань .

Тест «Їсти треба з розумом»

1. Звичайно я їм овочі:

а) рідше, ніж раз на день;
б) хоча б раз на день;
в) двічі на день;
г) частіше, ніж два рази на день.

2. Коли мені пропонують картопляні чіпси, пюре чи тушковану картоплю, я, зазвичай, вибираю:

а) картопляні чіпси;
б) пюре;
в) тушковану картоплю.

3. Мій сніданок складається з:

а) здобної булочки з чаєм;
б) вівсяних пластівців з цукром і холодним молоком;
в) яєць і тосту, склянки соку або чаю;
г) натуральної каші (вівсяної, гречаної) з молоком і свіжими фруктами.

4.За вечерею я полюбляю з'їсти що-небудь смачненьке, наприклад, тістечка, пиріжки або морозиво:

а) іноді;
б) тільки на день народження;
в) іноді;
г) часто.

5. Велика частина білків у моєму раціоні присутня в :

а) м'ясі;
б) молочних продуктах;
в) рибі;
г) зернобобових.

6. Цукор у моєму меню:

а) постійно в усіх напоях, цукерках, тістечках, печиві;
б) у деяких продуктах, що я вживаю;
в) тільки в чаї;
г) тільки у фруктах.

7. Якщо хочеться їсти, а поблизу немає нічого, крім кіоска, то я куплю:

а) шоколадку;
б) пакетик чіпсів;
в) пакетик арахісу;
г) нічого не куплю, потерплю.

8. Останній раз я їв «Снікерс»:

а) нещодавно;
б) ще в молодших класах;
в) у далекому дитинстві;
г) не маю поняття, що це таке.

9. Я споживаю «Кока-колу»:

а) дуже часто;
б) іноді,
в) на свята;
г) ніколи.

10. Думаю, що смажені продукти:

а) це найсмачніше, що може бути;

б) добре, щоб час від часу одержувати задоволення;

в) це те, чого не можна споживати взагалі.

За кожну відповідь а) постав 1 бал, за б) - 2, за в) - 3, за г) - 4.

Якщо ти набрав: **10 балів** - жах! Гастрит, виразка шлунку, прищі по тілу тобі гарантовані. Продовжуй у тому ж дусі й болячки тебе не покинуть.

11-16 балів - до свого здоров'я ти ставишся без належної уваги. Може, час на себе подивитися в дзеркало?

17-24 бали - особливих причин для занепокоєння нема, але краще вживайте більше овочів і фруктів, а щоранку – вівсяну кашу з медом і горіхами.

Більше 25 балів - ти вмієш піклуватися про своє здоров'я. З тебе можна брати приклад.

VI. Домашнє завдання: за підручником В. Соболя «Біологія і екологія», 11 кл., ст. 72, § 20.

Скласти пам'ятку: *Особиста программа зміцнення здоров'я*.

VII. Підсумок.

Студенти по черзі роблять висновок про те, чого вони навчилися на уроці, чого вони досягли.

Викладач

Наша зустріч була сьогодні не випадковою, а дала можливість поміркувати, зробити висновки. Крокуйте по життю сміливо і впевнено. І не забувайте поради святого Августина:

Любов понад усе.

Коли мовчиш – мовчи з любов'ю.

Коли виправляєш – виправляй з любов'ю

Май завжди в глибині серця корінь любові.

І нехай з того кореня виростуть тільки добрі справи. Пам'ятайте, що здоров'я потребує турботи повсякчас. Накопичуйте і бережіть своє здоров'я. Проводьте кожну хвилину життя з користю для інших і для себе!

Список використаних джерел:

1. Богосвятська Анна-Марія. Слово вчителя: Вітаємось, хвалимо, прощаємо чарівно,- Львів, «Норма», 2017,- 20 с.

2. Мартинюк Г. М. Здоровий спосіб життя в традиціях, українського народу// Все для вчителя,- 2010,- №10-12, 43 с.

3. Медведєва Л. А. Здоров'я людини від народження до схилу літ. Фактори, що впливають на тривалість життя.// Все для вчителя, - 2009, - №7-8, 65 с.

4. Соболєв В. Біологія і екологія (рівень стандарту): підручник для ЗЗСО, - Кам'янець-Подільський: Абетка,- 2019,- 72 с.

5. Харчування і ваше здоров'я// Методичні матеріали для слухачів КПК, - Львів, - 2017, 41 с.

6. https://www.youtube.com/watch?v=tQCQG3AmTJk

7. https://surli.cc/garliv

Мигалик Тетяна Нестославівна, викладач української мови та літератури
Вищого професійного училища №29 м. Львова

Виховний захід до Дня Гідності та Свободи
Вечір-реквієм «Свободу не спинити: Революція Гідності»

Мета: *вшанувати пам'ять героїв Небесної Сотні та воїнів, що загинули під час бойових дій, прищеплювати любов до Батьківщини, виховувати патріотичну свідомість здобувачів освіти, розвивати бажання стати гідними громадянами України.*

Оформлення: фотовиставка «Україна. Незалежність. Гідність. Свобода» *(Прапор України, патріотичні гасла, список прізвищ героїв, фото з Майдану), на столі вишитий рушник, ікона Божої Матері, свічки. Мультимедійна дошка для презентації відео.*

Відео «Молитва за Україну» (читає Станіслав Боклан)
https://www.youtube.com/watch?v=3oOd742Sj2s

Викладач

Шановні колеги, студенти, гості! Сьогодні, у День Гідності та Свободи, ми зібралися, щоби вшанувати пам’ять людей різного віку, яких було вбито у час воєнного лихоліття XXI століття і віддати шану тим, хто виборює для нас перемогу над російським агресором.

Ми не цінували свою мову -
Тому нам нав’язували чужу.
Ми не знали досконало свою історію -
Тому нам переписували й дописували її.
Ми погано знали свою географію -
Тому нам перекроюють її.
Ми мало шанували своїх героїв -
Тому ставати ними мусимо самі.

(Мирослав Дочинець «Чарунки днів»)

Сьогоднішній захід приурочений пам’яті Героїв Небесної Сотні та учасників російсько-української війни. Тим, хто в боротьбі за волю і кращу долю України не дожив до сьогодні. А також тим, хто відважно і мужньо обирає життя як результат свободи і волі. Саме вони відстояли на Майдані національні інтереси та європейський вибір України. Своєю непохитністю та самопожертвою заслужили нашу шану та повагу, нашу пам’ять.

Ведуча

Майдан повстав, Майдан гудів…
На подвиг і відвагу
І з міст, і з сіл, і звідусіль
Ішов народ під стягом.
Ішов народ за майбуття,
Долав стежки і траси,
Не за жебрацтво, за життя
Повстали Львів, Черкаси.
Гримить Житомир, кличе Київ,
Від заходу до сходу,
Від Сумщини і до Волині
Лунає гімн свободи.

Події зими 2013—2014 років змінили життя країни та життя кожного українця. В історії нашої держави вони залишаться під назвою Революція Гідності.

Ведучий

21 листопада – День Гідності і Свободи – це день, який з 2014 відзначається щороку на честь початку дня двох революцій: Помаранчевої революції (2004 року) та Революції Гідності (2013-2014 років).

21 листопада 2013 р. почалися події, які спочатку назвали Євромайданом, а трохи згодом – Революцією Гідності. Люди почали збиратись через соцмережі, і до вечора на Майдані Незалежності було близько 2 тисяч осіб. В основному, це були київські студенти.

Ведуча

22 листопада кількість людей на Майдані Незалежності зросла. Запрацювало громадське інтернет-телебачення Spilno.tv.

Близько 21.00 години відбулися сутички з міліцією, яка перешкоджала активістам встановлювати намети. У вечірньому мітингу взяли участь від 3 до 5 тисяч людей.

Розширилася географія протесту: мітинги розпочалися в Одесі, Миколаєві, Донецьку, Кривому Розі, Сумах, Харкові, Чернівцях.

Ведучий

20 лютого 2014 року під час Євроревлюції на вулиці Інститутській у Києві силові підрозділи режиму Януковича розстрілювали протестувальників. Всього за день було до ста жертв, їх назвали Небесною Сотнею.

О 22:17 Верховна Рада прийняла постанову «Про засудження застосування насильства, яке призвело до загибелі мирних громадян України», низка представників влади заявили про перехід на бік народу. Цей день став переломним у ході подій Революції Гідності.

Ведуча

Люди, які ціною власного життя змінили історію України, активісти, які полягли на Майдані, були з різних куточків України, різних національностей, різного віку й віросповідання, різних професій. Але їх назавжди об’єднали любов до України та прагнення змінити життя кожного українця на краще. Сотні сердець згоріли за перемогу і запалили ще мільйони сердець. За рідну Батьківщину, за наше з вами майбутнє сини України поклали свої голови на київському Майдані, на донецьких землях. І наш з Вами обов’язок перед Небесною Сотнею — продовжити боротьбу і виграти бій за кращу долю українського народу. Слава Україні! І вічна пам’ять героям!

Відео «Пливе кача» («Пікардійська терція»)

https://www.youtube.com/watch?v=-Z1BSIiF5jc

У той час ведучий

Вони співали «Ще не вмерла…» і вмирали…
Земля тремтіла, під ногами ж – твердь…
Їм янголи обличчя прикривали…
А ті під вибухи гранат ішли на смерть…

Дівчата в чорному виносять свічки і сталять їх на столі біля ікони Богородиці, приклонившись перед світлинами Героїв.

Ведуча

...і мовчки сотня непокорених героїв
відходила у чисті небеса,
і погляди знесилених мільйонів
дивились вслід братам, батькам, синам.
Горять серця, палають вільні душі,
зійшла зоря, гряде нове життя,
герої не вмирають, кличуть нас на барикади,
і хай прийме тіла їх мерзла ще земля.
Витає дух нескореної волі,
гримлять щити, молитви і пісні,
рядами рівними між нас ідуть герої,
усі, хто голову поклав в ці темні дні.

Відео завершується.

Ведучий

Нехай кожен з нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню - частинки вічного. А світло цих свічок хай буде даниною тим, хто навічно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті!

Ведуча

20-го лютого 2014 року – день початку російської агресії, коли росія здійснила міжнародний злочин та спровокувала найбільшу з часів Другої світової війни безпекову кризу в Європі. Грубо порушуючи територіальну цілісність та суверенітет України, російські війська розпочали окупацію Криму.

Російська армія, ховаючись за спинами мирних жителів Донбасу, прикриваючись гаслами про захист російськомовних українців, розпочала воєнні дії і на сході України.

Ведучий

Навколо вибухи, стогін, горе. До нас прийшла справжня кровопролитна війна. Тисячі українців, що вистояли на Майдані, взявши в руки зброю, вирушили на схід України, на Донбас, щоб захистити завоювання Революції Гідності.

Відео «Балада про мальви» (LeVoice&Evgeny Khmara&Олександр Божик)

https://www.facebook.com/EvgenyKhmara/videos/356294096436811/

Виходить група читців (1-8), декламують *поезію Мар'яни Савки (зі збірки «Навіки ніжні»),* які передають хронологію повномасштабного вторгнення російських окупантів.

Студентка 1

Мій бог формує всю ніч
батальйони,
Прицільно стріляє, веде бої,
Мій бог толерує мої прокльони
І протирає скельця свої.
Мій бог не ховається поза спину,

А над дітьми розстеляє покров.
Мій бог скуповує кровоспинне
Й стає у чергу здавати кров.
Мій бог не може поки що спати,
Коли вся країна на варту встає.
Мій бог дозволяє мені не прощати
І називати усе, як є.
25.02.2022, 02:48

Студентка 2

Спаленим містом іде батальйон,
Гей, воріженьки, йдемо вас шукати!
Кожен із вас не уникне розплати,
Люта ненависть, чорний прокльон.
Світе, не спи, твій зманіжений сон
Нам обертається ріками крові.
Ласки не треба. Дайте нам зброї!
Люта ненависть, чорний прокльон.
В синьому-синьому небі, як льон,
Рада зійшлася крилатого війська.
Зайди московські, гиньте і бійтесь!
Люта ненависть, чорний прокльон.
З нами героїв добірний мільйон
Із козаків і бандерівців лютих.
Й триста хлоп'ят, що упали за Крути,
Люта ненависть, чорний прокльон.
Матір Небес розгортає покров.
Архистратиг закликає до зброї!
Слава героям! Тримайтесь, герої!
Люта ненависть, чорний прокльон.

Студентка 3

Спи, моя ластівко, зіронько, спи,
Сни собі сни, не важкі, не пророчі,
Хай тобі сняться весняні степи
Тихої-тихої-тихої ночі.
Хай тобі сняться квітучі міста,
Київ каштановий, Харків бузковий,
І Маріуполя сакура та
Місто Херсон у тюльпанах казкових.
Спи, моя ластівко, скоро весна,
Майже весна. І вона неминуча.
Хай тобі сниться рипуча сосна
З міста пахучо-соснового Буча.
Спи,моя ластівко, все ще війна,
Що вибухає не цвітом, а тліном.
Тут, у підвалі немає вікна.
Але ж весна неминуча, дитино.
Все ще колись проросте-розцвіте.
Просто до неї нам треба дожити.
Спи, моє серденько, спи, золоте,
Хай тобі сняться дерева і квіти.

Студентка 4

Ось Господь. Він убитий лежить у труні.
Воскресіння злетіло, здається, із графіка.
Він був волонтером в останній найгіршій війні.
Їздив по місту спокійний такий, без броні.
Хліб розвозив в умовах пекельного трафіка.
Казав людям довкола: не живіть у злобі.
Бо навіть в страшного злочинця є шанс навернутися.
Але сонце сідало за місто, за чорні хребти горбів,
І будинки горіли, як щогли сухі. І двобій
Поміж світлом і тьмою міг здорово затягнутися.
Він упав від осколка ракети в районі грудей.
Поруч лягло ще дванадцять, і з ними дитина.
Потім їх обступило добрих півсотні людей.
Але швидко пішли. Бо уже почалась комендантська година.
Ось Господь. Він був добрий. Він хліб розділив.
Звідкись родом – в Ізюма, із Бучі, з Попасної.

Він лежить у труні. Ми чекаємо дива із див.
Він просив не вбивати. Він тут поміж нами ходив.
Він воскресне. Позбувшись хреста і вразливості власної.
Він воскресне і стане із нами у стрій,
Відчайдушний,
Сміливий,
Знайомий,
Живий.

Студентка 5

Помагай мені, Боже, молитись, бо я вже не здатна.
Швидко зростає ціна і стає неоплатна.
По Великодню умиті дощем цвинтарі,
Як тобі, Боже, не боляче там угорі?
Встала весна. Білим цвітом вишневим, травою,
Згарищем, димом, вогнем безперервного бою.
Бачиш нас, Боже, в небесний якийсь окуляр,
Чи надто щільна завіса із диму і хмар.
Чорна весна. А вона ж білопінна, прекрасна.
Буча. Гостомель. Ізюм. Маріуполь. Попасна.
І щоразу їх більшає – слів у молитві без сліз.
Боже, навіщо ти ввів цей небесний безвіз.
Заливає дощами хрести і розп'яття Христа.
Не встигають загоїти рани весняні міста.

Студентка 6

Маєш ставати і йти на щоденну роботу –
Вмити тіло, зібрати постіль, зварити кави.
І робити роботу, робити роботу доти,
Доки з росою на сонці не згине лукавий.
Годувати родину, збирати на військо, місити тісто,
Пильнувати свій сад, аби в ньому росло і квітло.
Розкладати книжки, прибирати ранкове місто,
І віднімати пітьму, і множити світло.
Множити світло – любити, світити, горіти,
Плести з любові сітку міцного захисту.
Вчитися жити. Як молоком зігрітим
Напувати чужу дитину, що прагне затишку.
Зводити стіни, хоч по одній цеглині –
Та безперервно, та попри біль і втому.
Множити світло, яке вже нині, вже нині
Світить у вікна твого майбутнього дому.

Студентка 7

Тільки не сій зневіру, чуєш, не смій.
Кожен, хто впав, воскресне і стане в стрій.
Кожен живий стрілятиме до кінця.
Ангел стоїть за правим плечем бійця.
Просто ти маєш жити, отож живи.
Навіть якщо сповзаючи у рови,

Навіть якщо ковтаючи власну кров,
Навіть якщо не всіх іще поборов.
Знай, що одна-єдина іде війна –
З цього боку людина. З іншого – сатана.
Скільки живеш – стільки триває бій.
Можеш і не молитись. Сумніватись не смій.

Студентка 8

Заший мені, мамо, під нитку, що стелиться на полотно,
Барвінку, терпкої м'яти і лісового рясту.
Я вберу вишиванку під камуфляжне сукно,
Аби мені не давала в землю холодну впасти.
Заший мені, мамо, під нитку серце своє сумне,
Серце твоє велике, вимучене війною,
Що в бою затяжному оборонить мене,
У найчорнішім пеклі битиметься зі мною.
Заший мені, мамо, під нитку теплу твою любов,
Ночі твої безсонні, очі твої безслізні.
Як би я не втомився, скільки б верст не пройшов,
Буде мене тримати, як присяга Вітчизні.
Заший мені, мамо, під нитку і глибше іще заший
Свою материнську ніжність, заший мені попід шкіру.
І я повернусь до тебе, утомлений і живий,
Тримаючись, як за нитку, за материнську віру.

Учень-воїн:

Мамо, я живий, лиш закриті очі....
І серце не б`ється, не вирує кров...
Ти тільки не плач, знай - всі дні і ночі
Я буду поруч - в грудях, де живе любов!

Ти пробач мене, мамо, за гіркії сльози,
За той біль, і той жаль, що я наробив.
Я ж хотів лише миру, добра і свободи...
А мене за це ворог безжалісно вбив.

Не жалій, моя нене, що я не вернуся,
Не кляни ворогів! Нехай судить їх Бог!
Я для тебе сьогодні з небес посміхнуся,
Ти лишень свої очі здійми до зірок! (*Наталія Занюк)*

Відео «Мамо, не плач» (KRUTЬ – Воля)

https://www.youtube.com/watch?v=2XUZ6YNngJQ

Ведуча

Ще довго-довго з покоління в покоління будуть передавати батьки синам і дочкам, а ті – своїм дітям спогади про тих, хто залишив земне життя у 2013-2014 роках. Ця трагедія сколихнула весь світ, не залишила байдужою жодної душі.

Ведучий

Втрачене дитинство… Смерть та сльози, біль і страждання – це зло, яке несе терорист.

(муз. Океан Ельзи & Один в каное «Місто весни»)

https://www.youtube.com/watch?v=pmoYP_QvGsM

Читець

Живе у Львові. Їй майже 16. Її звати Настя.
Вона точно знає тепер, де знаходиться місто Щастя.
Вона тепер знає взагалі всі ці місця, південні і східні…
Але саме у Щасті її тато ще у лютому підірвався на міні.
Ще рік тому Настя була щаслива і хотіла бути юристом…
А тепер вона знає різницю між буденними вже 200 і 300…
По сигналу тривоги Настя вже не мчить стрімголов до підвалу,
Йде без поспіху та шепоче з ненавистю: «Як же ж ви мене задовбали».
Тиждень ходить до школи, тиждень – навчання онлайн удома,
Вчитись бажання зовсім немає, є лише гнів та втома.
Добре, що є ноутбук – подарунок Олега, татового побратима.
У Олега немає ноги – в цьому винна та сама міна.
Олег хороший, але іноді Настя хоче його запитати:
«Чому у тебе немає тільки ноги, а у мене немає цілого тата?..»
У такі моменти вона хоче кричати і Олега їй зовсім не шкода,
І єдине, що стримує, - це браслет її тата, сплетений з паракорда,
Брудний та поплавлений, він ледь не спадає з зап'ястка тонкого,
Але Настя його не зніме і не віддасть нізащо, ніколи й нікому.
І очі її такі недитячі, наче пара блакитних скальпелів.
Настя більше не хоче бути юристом, тепер їй до вподоби професія снайпера**…**

(Василь Мулік)

https://www.youtube.com/watch?v=7NnxNvz5ZAI

Студентка

Розбуди мене, Боже,
Бо здається я сплю.
Хто придумав на світі
Цю прокляту війну?

Розбуди мене, Боже,
Не сигналом сирен
І не вибухом дужим,
Що лунав до тепер.

Розбуди мене світлом
Ліхтаря уночі,
Розбуди мене хлібом,
Що печеться в печі.

Розбуди мене сміхом,
Що навколо луна,
Як сміялась щаслива
До війни дітвора.

Розбуди новиною,
Що то був лише сон
І не зви за собою,
Не лишай мені вдов.

Розбуди мене, Боже,
Бо я сплю вже без сну.
Дай нам сили своєї,
Зупинити війну.

Ведучий

...під час війни матері моляться, щоби їхні діти, – зранені чи скалічені, – повернулися додому. І доля виявилася б до них милосердною, щоб усі сини і доньки вижили…

Студент

А ти молися за мене, країно!
І вір неспинно у силу свою!
Коли в очах ваших бачу надію,
Стаю сильнішим в наступнім бою.

За що борюся? За ранок наступний,
За море, ліси і поля…
За правду, за волю й майбутнє,
Щоб хлібом родила земля.

Молися за мене, країно!
Я щит твій, я воїн, я син,
Я вірний тобі, Україно...
Додай же молитвою сил!

(*Мартусь Катерина)*

Студентка

Стала перед Сином Пресвятая Мати,
Серце розривалось з горя і жалю.
У сльозах почала Господа благати,
Щоб Всевишній з неба припинив війну.

Хай не гинуть хлопці, бо вони ще юні,
Хай не гинуть мирні, їм би іще жить.
Хай кують їм довгі ще літа зозулі,
Нехай за синами серце не болить.

Так просила Мати за усіх солдатів,
Що за Україну в бій страшний ідуть.
Поможи їм, Боже, ворога здолати,
Хай вони у тиші й Мирі заживуть.

(Марина Лавришин)

Студент

Не бійся, сину, куль, я їх закляв
Прокльонами, поклонами, псалмами.
Посеред піль, в гаях, серед галяв
Кажи своїм, що я постійно з вами.

Як день, так ніч, взимі чи навесні -
Аж поки згинуть наші воріженьки...
Я розумію: страшно на війні,
Як вас зі ста лишається півжменьки.

Тому я тут взиваю: нині нас
Покрий туманом, неозорий степе!
За ворогів пробач - настане час -
Ми їх до краплі вичавимо з тебе.

І степ нам вірить. Вірмо, сину, й ми,
Що мрінь його вовік непереможна:
Гарматами, гранатами, грудьми
Заступимо її - чим тільки можна.

Довкола села, сину, і міста -
У пеклі бою, за межею болю...
Хай ти - один, але один зі ста!
Не бійся, сину, я завжди з тобою!

(*Богдан Стельмах «Присвята синові Андрієві»)*

Ведучий

Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які поклали свої голови за наше майбутнє. Хай пам'ять усіх невинно убитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і наснагу для зміцнення власної держави на власній землі. Вони згасли, як зорі.

Студент

Нам невідомі всіх їх імена,
Хто їх чекає, хто за ними плаче,
Де їхній дім, як їм болить війна,
Яке в них серце – щире чи терпляче.
Як страшно їм, коли усе горить,
Коли руїни, смерть перед очима,
І як в бою важлива кожна мить,
Які в них білі крила за плечима.
Нам невідомі мрії й здобуття,
Всі їхні рани, всі слова прощання,
Вони – солдати, що кладуть життя,
Заради нас і мирного світання.
І без імен помолимось за них,
За трошки вдачі світлої, простої.
В час зрад страшних і втрат таких гірких,
І без імен вони для нас герої.

(Вікторія Невідомська)

https://www.youtube.com/watch?v=0_yq3XlroG4

Ведучий

Ми маємо за обов'язок пам'ятати не лише про родини вбитих на Майдані, а й про скривджених і скалічених бійців, чиї долі ламають російські агресори по сьогодні.

Ми повинні докласти всіх зусиль, щоби домогтися справедливого суду для тих, хто винен у смертях, каліцтвах та інших злочинах проти нашого народу. Але гуртуватися маємо не довкола ненависті, а довкола любові…

Читець

Любов довготерпить, любов милосердствує,
не заздрить, любов не величається,
любов боїться тваринним страхом,
але продовжує йти,
любов могла б здатися, залишити все,
але продовжує йти.
А інколи в любові прострелені ноги,
або в ногах у любові осколки,
і ноги її стискають турнікети,
або ніг у любові більше немає.
Тоді любов несуть її друзі.
Любов риє окопи і живе в них,
і гризе у них лід із розрізаної пляшки,
коли хоче пити у мінус двадцять.
Любов виходить на бойові чергування,
піднімається на позиції
з грижами, з температурами, із простатитами,
із контузіями, з астмами і алергіями,
з високою імовірністю не повернутися,
з думками про когось найважливішого.
Все зносить, вірить у все,
сподівається всього, все терпить!
Любов розрізняє на слух
виходи градів, прильоти мін і рух танків.
Очі любові болять,
коли довго дивиться в тепловізор.
Прокидається любов уночі,
коли миші в бліндажі заповзають під її бушлат.
Інколи любов
довго блює у посадці після важкого бою.
А інколи
любов закриває очі друзям своїм.
І загортає їх в спальники
і виносить.
Ніколи любов не перестає!
Хоч пророцтва й існують, та припиняться,
хоч мови існують, замовкнуть,
хоч існує знання, та скасується.
Бо інколи закінчується обстріл,
і любові закривають очі,
і друзі загортають її в спальники,
і виносять.
І тоді вона
переходить живим.

(Артур Дронь «Перше до коринтян»)

Ведучий

Наша армія зараз бореться не тільки за наш мирний сон, а виборює шанс для нас і наших дітей в майбутньому створити нову країну: вільну, демократичну, щасливу. Від 2014 року ми добре усвідомили, що таке «рускій мір» - це вибір без свободи обирати мову, професію і навіть життя. «Рускій мір» приніс на нашу землю тваринну ненависть, насилля, руїну та багато смертей.

Наші воїни стоять, щоб дати нам час для змін, для перезавантаження: по-справжньому полюбити свою країну, припинити злитися одне на одного, почати жити чесно. А насамперед – починати з себе і показувати приклад для інших. Нехай нашим девізом на щодень буде: вести за собою, боротися, перемагати!

Ведуча

Ми легко звикаємо до того, до чого звикати не маємо права. І так важливо, щоби хтось нам нагадував про те, хто ми, де ми є, звідки і куди прямуємо…

Після кожної рани, після кожного зламу
Починай по-новому. Починай по-новому.
Рани гояться, навіть як не в'яжеш бинтами,
Просто довше, та гояться обов'язково.
Після сотні знецінень тих шукай, хто цінує.
Починай по-новому. Починай по-новому.
Довіряй, бо на світі все ще люди існують,
Не людиська, а люди є в нім обов'язково.
Так… Укотре упавши, ти захочеш забути
І себе, і людей тих, і розпач, і втому,
Але розпочинай по-новому, щоб бути,
Все ще бути людиною в світі отому… *Наталія Сиротич «Починай по-новому»)*

https://www.facebook.com/josafata.sirotic/videos/1827649144251583/?rdid=ZnlqpTzA3GHHwJJn#

Ведучий

Усе має значення: кожен крок, кожна зустріч і кожне відкриття. Але найважливішим для кожного з нас є той, хто поряд. У світі людей не існує більш потужної сили, здатної зцілити людське серце, ніж сила дружби. Бо дружба – то і лік, і міць, і скарб. І так важливо навчитися бути щирим другом! Чого не зможеш сам, зможемо разом.

Ведуча:

Справжня дружба зцілює серце і дарує крила! А далі, як у Жадана:

«Будеш, пташе, співати над полем,
Ми все ще віднайдем і все ще відновим,
Ми все повернемо, з того, що ми втратили.
Головне, щоб птахи залишались крилатим…»

Вірна дружба – то крила, якими під силу здійнятися над мороком війни і сьогоднішнього болю та почати відважно запалювати зорі на українському небі. Щоб темрява не стала остаточною. Хтось мусить про це пам'ятати! І знайти в собі достатньо відваги розправити нарешті власні крила.

Студентка

А знаєте, війна колись закінчиться
І з часом відбудуються міста,
Але ніколи більше не повернуться
Всі ті, кого забрали небеса,
Їх вже немає, безліч їх загинуло,
Але за що? Чому така ціна?
Вони на небі, мабуть, поруч з ангелами,
Їм там спокійніше, бо на землі війна,
Знову до неба я з молитвою звертаюся,
Благаю Боже, спокою пошли,
Щоб моя рідна серцю Україна
Не знала більше пострілів війни,
А знаєте, війна колись закінчиться
І тільки спогади залишаться в серцях,
Благаю Боже, збережи мою країну,

Молюсь до Тебе, збережи усім
життя…

(Марія Скочиліс)

https://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=650117

Ведучий

Перемоги без боротьби не буває. Щоб щось отримати, треба добре попрацювати. Ці зміни нам потрібні, як повітря, і бажано – на вчора, бо для збайдужілих завтра може і не настати. Нехай жертви найдостойніших синів і дочок України не будуть марними. Будьмо достойними їхнього героїчного подвигу. Миру нам і перемоги!

Студентка

Дай миру, Боже, цій святій землі,
Нехай у спокої зростають наші
діти...
Хай ще гудуть над травами джмелі,
І пахнуть медом в полі буйні квіти...

Пошли з небес нам віри і тепла,
Навчи усіх по-справжньому
любити...
І малювати барвами життя...
Дай всім до старості глибокої
дожити...

Дай, Боже, всім квітучої весни
Із білим цвітом, в небі з журавлями...
Над нами чорні хмари розжени,
Нехай весна прийде до нас з
піснями...

Вділи хоч крихту раю на Землі,
Щоб кожен міг життям
насолодитись...
Дай запашного хліба на столі....
...А ще уміння з вірою молитись...

Прости, Всевишній, нам тяжкі гріхи,
Хоча, мабуть, вже прощення немає...
І дай нам єдності зірвати ланцюги...
...І дочекатись тим, хто так чекає...
(Катерина Рабчун-Мосійчук)
.....
Дай миру, Боже, цій святій землі,
Щоб в кожнім дні сміятись і радіти,
І милуватись зорями вгорі,
І тішитись, що з нами наші діти...

Ведуча

Друзі, почніть кожен новий день з молитви і вдячності воїнам, які щоночі та щодня захищають наше небо своїми крильми. Не маємо морального права забути про Героїв, які віддали життя для кожного вільного дня, щоб ми тут і зараз могли жити, навчатися, працювати. Щоб ми розуміли, що ми робимо, заради чого і якою ціною. Маємо пам'ятати, завдяки кому ми можемо це робити. Щодня.

Попереду ще так багато роботи. Тримаймося…

Відео «Молитва за Україну, мир і спокій» (читає Руслана)

https://www.youtube.com/watch?v=7IZkbi69pWQ

Ведучий

У тілах лелек, за одним повір'ям, оселяються душі померлих…

Пам'ятаймо, що Герої Україні потрібні всюди — «як на небі, так і на землі».

Хай їхні лелеки ніколи не відлітають у вирій.

Ведуча

Герої не вмирають! Вони завжди будуть в наших серцях. **Слава Україні!**

Усі: Героям Слава!

Відео - Гімн України (Олександр Пономарьов)

https://www.youtube.com/watch?v=Wx7vo__48oE

Список використаних джерел

1. Артур Дронь. Тут були ми: поезія. - Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. – 112 с.
2. Артур Дронь. Гемінгвей нічого не знає: коротка проза. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. – 168 с.
3. Зелінський Андрій, ТІ. Бог приходить увечері: медитації. – Львів: Свічадо, 2021. – 180 с.
4. Савка Мар'яна. Навіки ніжні: поезія. - Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. – 112 с.
5. https://www.youtube.com/watch?v=3oOd742Sj2s
6. https://www.youtube.com/watch?v=-Z1BSIiF5jc
7. https://www.facebook.com/EvgenyKhmara/videos/356294096436811/
8. https://www.youtube.com/watch?v=2XUZ6YNngJQ
9. https://www.youtube.com/watch?v=pmoYP_QvGsM
10. https://www.youtube.com/watch?v=7NnxNvz5ZAI
11. https://www.youtube.com/watch?v=0_yq3XlroG4
12. https://www.facebook.com/josafata.sirotic/videos/1827649144251583/?rdid=ZnlqpTzA3GHHwJJn#
13. https://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=650117
14. https://www.youtube.com/watch?v=7IZkbi69pWQ
15. https://www.youtube.com/watch?v=Wx7vo__48oE
16. Українська поезія і проза https://www.facebook.com/groups/255425469158429/?locale=uk_UA

Для нотаток